

KUTATÁSI BESZÁMOLÓ

Magyarország

PATENT Egyesület

2022. január

**A Nők elleni erőszakkal összefüggő bűncselekményekkel
kapcsolatos anyagi kompenzáció gyakorlata — VICO**

Rövidítés: VICO

Felhívás: JUST-JACC-AG-2020

Támogatási megállapodás száma: 101005685

Projektelelem: D2.2: Nemzeti kutatási beszámoló

JOGI NYILATKOZAT

Ez a kutatási beszámoló a PATENT Egyesület által végrehajtott kutatás eredményeit tartalmazza, melyet „A Nők elleni erőszakkal összefüggő bűncselekményekkel kapcsolatos anyagi kompenzáció gyakorlata — VICO” (“Compensations for victims of GBV related crimes — VICO”) című projekt végrehajtása keretében folytatott.

Minden ésszerű erőfeszítés megtétele megtörtént a beszámolóban szereplő adatok pontosságának biztosítása érdekében, beleértve az adatok ellenőrzését is. Az ennek ellenére fennálló esetleges adathibákért elnézést kérünk.

A kiadvány az Európai Unió támogatásával készült.

A kutatási beszámoló tartalma kizárólag a szerzők véleményét tartalmazza, melyért felelősséget a szerzők vállalnak. Az Európai Bizottság nem felelős a kutatási beszámolóban szereplő információ használatáért.

Tartalom

Bevezető	5
1 Az anyagi kompenzáció érvényesítésének kontextusa Magyarországon	6
2 A jogszabályi háttér	6
2.1 Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció	6
2.1.1 Az anyagi igények érvényesítése	6
2.1.2 A kár, illetve sérelem	7
2.1.3 Az anyagi igényekkel kapcsolatos döntések	8
2.1.4 Az igényérvényesítés körében felmerülő költségek	10
2.2 Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció	11
2.2.1 Az azonnali pénzügyi segély és állam kárenyhítés igénylésének feltételei	11
2.2.2 Az azonnali pénzügyi segély és állam kárenyhítés iránti kérelem	12
2.2.3 Összegek	13
2.3 Egyéb áldozati jogok	13
2.3.1 Az információhoz való jog	13
2.3.2 Az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz és jogi segítségnyújtáshoz való jog	14
2.3.3 Az áldozatok védelemhez való joga a bírósági tárgyaláson	14
2.4 Észrevételek a jogszabályi környezetre	15

3 Elemző rész.....	16
3.1 Kutatási módszertan	16
3.2 Megállapítások	18
3.2.1 Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzációt illetően.....	18
3.2.2 Az állam által nyújtott anyagi kompenzációt illetően.....	30
3.2.3 Az egyéb áldozati jogokat illetően	32
 Összegzés	 36
 Bibliográfia.....	 37
 Függelék.....	 42
1. Az kutatás tárgyául szolgáló bűncselekmények leírása	
2. A bírósági döntések lelőhelye megyei bontásban	

Rövidítések jegyzéke

(új) Ptk. - A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

(régi) Ptk. - A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény

(új) Be. - A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény

(régi) Be. - A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

Pp. - A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

Itv. - Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény

Definíciók

A kutatási beszámolóban a nők elleni erőszak (NEE), nőkkel szembeni nemi alapú erőszak és a családon belüli erőszak kifejezéseket az Isztambuli Egyezmény 3. cikkével összhangban, az alábbi meghatározások szerint alkalmazzuk:

- *A Nők elleni erőszak (NEE) az emberi jogok megsértésének és a nőkkel szembeni diszkrimináció egy formájának tekintendő, és minden olyan nemi alapú erőszakos cselekményt magába foglal, amely a nők testi, szexuális, lelki vagy gazdasági sérelmét okozza vagy okozhatja, beleértve az ilyen cselekményekkel való fenyegetést, a kényszerítést, a személyes szabadság önkényes megvonását, akár nyilvánosan, akár a magánéletben történik;*
- *A nemi alapú erőszak mindazon erőszakos magatartásokat jelenti, amelyek a nőket abból kifolyólag érik, mert nők, és amely cselekmények hatása aránytalanul nagyobb mértékben érint nőket;*
- *A családon belüli erőszak mindazon fizikai, szexuális, lelki és gazdasági erőszakot jelöli, amelyet a családon vagy más háztartási egységen belül követnek el, illetve a jelenlegi vagy volt házastárs, élettárs vagy partner követ el, függetlenül attól, hogy egy háztartásban él vagy élt-e az áldozat az elkövetővel.*

Bevezető

A nők elleni erőszakra vonatkozó magyar joganyag tekintetében általánosságban elmondható, hogy bár elvben kriminalizálja a legtöbb erőszakos cselekményt, ugyanakkor nem veszi figyelembe a nők elleni erőszak sajátosságait, nem biztosítja kellőképp a nők testi, lelki és szexuális védelmét. A témában született nemzetközi emberi jogi egyezmények, szakosodott testületek ajánlásai és a külföldi joggyakorlat szerint a nők elleni erőszakkal szembeni hatékony fellépéshez elengedhetetlenek az egyértelmű szakpolitikák és jogi normák, melyek az erőszakot büntetik, az erős végrehajtó mechanizmusok, a jogalkalmazói kar, többféle szakma bevonása, továbbá a szoros együttműködés helyi nőcsoportokkal, civil szervezetekkel, kutatókkal és szakemberekkel, valamint magukkal a nőkkel.

Magyarországon a kormányzat - bár szavak szintjén elkötelezett a párkapcsolati, családon belüli és egyéb nők elleni erőszakkal szembeni fellépés terén - a fentiekben felsorolt, a valós intézkedéseket tartalmazó minimumkövetelményeket lényegében teljes egészében figyelmen kívül hagyja. Sőt, bár az igazságügyi miniszter egy győri, családon belül elkövetett gyilkosság¹ kapcsán 2020-at az áldozatsegítés évének nevezte, érdemi lépések nem születtek, ellenben 2020. május 5-én az Országgyűlés megszavazta² az Isztambuli Egyezmény elutasításáról szóló politikai nyilatkozatot.³ Jelen kutatás különböző nők elleni erőszak bűncselekmények áldozatainak anyagi kompenzációs lehetőségeit vizsgálta egy nemzetközi projekt keretében.⁴ A kutatás célja az állam által biztosított anyagi támogatási formáknak és a peres úton érvényesíthető anyagi igényeknek keretet biztosító jogszabályi környezetnek, a gyakorlatnak és az érintett nők tapasztalatainak feltérképezése volt, annak érdekében, hogy a jogérvényesítést elősegítő - vagy éppen azt akadályozó - körülményeket feltárjuk. Ennek mentén célja az is, hogy a feltárt ismeretek mentén az áldozatvédelmi intézményrendszer fejlesztéséhez iránymutatásul szolgáljon.

¹ Feketén-fehéren tudni lehetett, mire képes ez a férfi [online], Index, [megtekintve: 2022.01.12.], Elérhető: <https://index.hu/belfold/2019/12/19/gyori_csaladirtas_hatter_bv_birok_gyermekvedelem/>

² A gyermekek és a nők védelmének fontosságáról, valamint az Isztambuli Egyezményhez való csatlakozás elutasításáról szóló politikai nyilatkozat [online], A Parlament honlapja, [megtekintve: 2022.01.04.], Elérhető: <<https://www.parlament.hu/irom41/10393/10393.pdf>>

³ Az Európa Tanács nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről és azok megelőzéséről szóló Egyezményét (Isztambuli Egyezmény) Magyarország 2014-ben aláírta, de ezt követően először adminisztratív okokra, utóbb ideológiai okokra hivatkozással késleltették a ratifikációját, míg végül megszületett az annak elutasítását rögzítő politikai nyilatkozat.

⁴ A VICO projektet a proFem - A családon belüli és szexuális erőszak áldozatainak központja, o.p.s. (Csehország) szervezet koordinálja, a PATENT Egyesület (Magyarország) és a Bolgár Társadalmi Nemek Kutató Alapítvány, BGRF (Bulgária) partnerségében. A magyar nyelvű kutatást koordinálta: Debreczy Eszter. A kutatásban közreműködtek még: dr. Spronz Júlia, dr. Gyórfy Judit, Rózsás Zsuzsanna, dr. Gelencsér Dóra.

1 Az anyagi kompenzáció érvényesítésének kontextusa Magyarországon

Magyarországon a bűncselekmények áldozatai jelenleg több módon tudnak anyagi kompenzációhoz jutni. A bűncselekmények sértettjeinek járó kártérítésről szóló 2004/80/EK irányelvnek való megfelelés érdekében megalkotott, a bűncselekmények áldozatainak segítségéről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény alapján **állami forrásból** azonnali pénzügyi segély és állami kárenyhítés igénylésére lehetnek jogosultak. Lehetőség van továbbá az anyagi kárpótlás iránti igény érvényesítésére az **elkövetővel szemben** is. Egyrészt az Áldozatvédelmi Irányelv rendelkezései nyomán megreformált büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény szerint polgári jogi igény érvényesítésével, illetve polgári per keretében kártérítés, valamint személyiségi jog megsértése miatt sérelemdíj címén.

A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelve (a továbbiakban: Áldozatvédelmi Irányelv) azon túl, hogy a nemi alapú és a hozzátartozók közötti erőszak bűncselekményeknek átfogó definícióját tartalmazza,⁵ kifejezetten rendelkezik a bűncselekmények áldozatainak azon jogáról, hogy az elkövető által nyújtandó kártérítésről a büntetőeljárás keretében döntés szülessen.⁶ Az Áldozatvédelmi Irányelv a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésével kapcsolatos áldozatvédelmi szempontokat helyezi előtérbe, és a tagállamoktól az ezen szempontokat követő jogszabályi környezet megalkotását várja el.

2 A jogszabályi háttér

2.1 Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció

2.1.1 Az anyagi igények érvényesítése

A polgári eljárásban a bíróság a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához főszabály szerint nincsen kötve, így szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint minden bizonyítékot, amely

⁵ Lásd az Áldozatvédelmi Irányelv Preambulumának (17) és (18) bekezdéseit.

⁶ Áldozatvédelmi Irányelv, 16. cikk

a tényállás megállapítására alkalmas.⁷ Amennyiben azonban a kártérítés, illetve sérelemdíj iránti per egy korábban már jogerősen elbírált bűncselekmény vagyoni jogi következményei miatt indult, a polgári bíróság a bűnösséget megállapító ítélet ellenében nem állapíthatja meg, hogy az elítélt nem követte el a bűncselekményt - a polgári bíróságot e tekintetben köti a büntetőbíróság határozata.⁸ Alapul veheti továbbá a polgári bíróság a büntetőbíróság által megállapított bármely vallomást, okiratot, azonban nagyon fontos kiemelni, hogy a büntetőeljárás során megállapított tényállás nem köti a polgári bíróságot. Ez a gyakorlatban adott esetben azt jelenti, hogy a két eljárásban párhuzamosan, vagy egymást követően lefolytatásra kerül a teljes bizonyítási eljárás az akár egymástól eltérő tényállás megállapítása érdekében. A perben hivatkozott tényeket annak a félnek szükséges bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy a bíróság azokat valónak fogadja el.⁹ Ennek mentén a bűncselekmény sértettjétől elvárt, hogy a bíróság részére a bizonyítási indítványokat megtegye, a szóba jövő tanúkat megnevezze, okiratokat csatolja. Ezzel szemben a büntetőeljárásban a sértett legfeljebb tanúként jelenik meg, ugyanakkor a polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatban jogosult indítványt tenni.¹⁰

2.1.2 A kár, illetve sérelem

A büntetőeljárásban a jelenleg hatályos jogszabályi környezet értelmében a vád tárgyává tett bűncselekmény *közvetlen következtében* keletkezett kár megtérítésére, valamint dolog kiadására vagy pénz fizetésére irányuló követelés mint polgári jogi igény érvényesíthető. Fontos szempont azonban, hogy a büntetőjogi kárfogalom¹¹ nem egyenlő a polgári jogi kárfogalommal. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk., új Ptk.) meghatározása szerint a kártérítés ugyanis a jogellenes és felróható magatartás következtében keletkezett kár, így a vagyonban beállt értékcsökkenés, elmaradt vagyoni előny, valamint a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségek pótlását szolgálja. A büntetőjogi kárfogalomnak ugyanakkor nem képezik részét a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségek. Így ez utóbbi polgári jogi igényként a büntetőbíróság előtt nem érvényesíthető.¹²

2021. január 1-jétől kezdődően ugyanakkor már sérelemdíjra irányuló igény is érvényesíthető büntetőeljárásban. A sérelemdíjra vonatkozóan a bíróság bizonyítást

⁷ Pp. 263. § (1) bekezdés

⁸ Pp. 264. § (1) bekezdés

⁹ Pp. 265. § (1) bekezdés

¹⁰ Be. 543. § (3) bekezdés

¹¹ A Btk. 459. § 16. pontja szerint kár a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés és vagyoni hátrány; a Btk. 459. § 17. pontja értelmében a vagyoni hátrány pedig a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny.

¹² Komáromi Brigitta: Kártérítés a büntetőperben (A polgári anyagi és eljárásjogi szabályok érvényesülése a büntetőeljárás bírósági szakaszában), *Az új Btk. [online]*, Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2015, Elérhető: <https://ujbtk.hu/komaromi-brigitta-karterites-a-buntetoperben/#_ftn3>

nem folytat le, így érvényesítésére polgári jogi igényként kizárólag abban az esetben lehet mód, ha az elkövető a sérelemdíj összegét nem vitatja, és nyilatkozik annak teljesítéséről.¹³

A új Ptk. vezette be a sérelemdíj fogalmát¹⁴, amely a személyiségi jogsértéssel okozott nem vagyoni sérelem pénzbeli ellentételezéseként követelhető,¹⁵ és célja a pénzbeli elégtételadás mint magánjogi büntetés.¹⁶

A Ptk. a személyiségi jogokat általános jelleggel és mindenkiel szemben védi, mely védelmet az emberi méltóságból eredezteti. Ettől függetlenül egyes személyiségi jogokat a jogszabály külön nevesít, így a személyiségi jogok megsértését jelenti különösen az élet, a testi épség és az egészség, a személyes szabadság, a magánélet és a magánlakás, a becsület és a jó hírnév, a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog; valamint a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése, illetve a személy hátrányos megkülönböztetése.¹⁷

2.1.3 Az anyagi igényekkel kapcsolatos döntések

A büntetőeljárás során a bíróság háromféle módon dönthet a polgári jogi igényről: annak helyt adhat, azt elutasíthatja, vagy a törvényben meghatározott esetekben egyéb törvényes útra utasíthatja. A büntetőeljárásról szóló törvény 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) 560. § (1) bekezdése tételesen felsorolja a polgári jogi igény egyéb törvényes útra utasításának eseteit. Ezt a bíróság megteheti például abban az esetben, ha az eljárást megszünteti, a vádlottat felmenti, és szabálysértési felelősségét sem állapítja meg,¹⁸ illetve a polgári jogi igényt elkésetten, vagy nem a sértett terjesztette elő. A polgári jogi igény iránti kérelem formai hiányosságai¹⁹ is az egyéb törvényes útra utasításával járnak. A gyakorlatban a polgári jogi igény érvényesítésének egyéb törvényes útra utasítása a leggyakrabban az arra való hivatkozással történik, hogy az igény elbírálása jelentősen késleltetné az eljárás befejezését,²⁰ vagy annak a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárja.

¹³ Dr. Akác Zoltán, Dr. Belegi Zoltán, Dr. Belovics Ervin, Dr. Csák Zoltán, Dr. Czirák Ágnes, Dr. Kónya István, Dr. Láng László, Dr. Márki Zoltán, Dr. Mészáros Róza: *Büntetőeljárás jog I-II. - új Be. - Kommentár a gyakorlat számára* [online], Budapest, 2021, A HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Jogkódex

¹⁴ Ez a jogszabály alkalmazandó a 2014. március 15. után indult ügyekre. Az 1959. évi IV. Törvény (régóta Ptk) szerinti nem vagyoni kártérítés esetén, mely a sérelemdíj bevezetésével kivételre került a polgári jog szabályai közül, szükséges volt a nem vagyoni hátrány bekövetkeztének bizonyítása.

¹⁵ Ptk. 2:52. §-ának (1) bekezdése

¹⁶ Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés, *Állam-és Jogtudomány*, 2016/1. 41-42. oldal

¹⁷ Ptk. 2:42-2:43. §

¹⁸ Szabálysértés megállapítása esetén az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben elbírálja.

¹⁹ Amennyiben nem tartalmazza a Be. 556. § (2) bekezdés a)-c) pontjában foglaltakat.

²⁰ Ennek esete akkor forog fenn, ha a bíróság a büntetőjogi főkérdésben már döntést tudna hozni, azonban a polgári jogi igényben való döntéshez további eljárási cselekmények lefolytatása, valamint bizonyítás felvétele szükségeltetik. In: Fejesné Varga, 2017

Ehelyütt említést érdemel a 2020. július 9-én hatályba lépett 2020. évi LXX. törvény, amely a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítésére indított gyorsított per jogintézményét vezette be a magyar jogrendbe. A gyorsított per keretében érvényesíthető bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj iránti igény előfeltétele, hogy a bíróság előzőleg jogerősen megállapította a bűncselekmény elkövetését, valamint még nem került sor polgári jogi igény megítélésére, sem polgári per megindítására. A gyorsított per nívuma, hogy a bíróság a döntéshozatalkor soron kívül jár el, vagyis általános intézkedési kötelezettségének határideje legfeljebb nyolc munkanap,²¹ amely a gyakorlatban azonban 2-3 hónapot is jelenthet a tényleges döntés megszületéséig. A bíróság a pert főszabály szerint tárgyaláson kívül bírálja el, ha pedig szükséges tárgyalást tartani, azt elsődlegesen elektronikus eszköz segítségével, valamint internetes alkalmazás útján köteles fogatosítani. Ezáltal elkerülhető, hogy az áldozat a bűncselekmény elkövetőjével szükségtelenül találkozzon.²² Egyes esetekben a büntetőbíróság a polgári jogi igény iránti kérelmet maga küldi meg a törvény szerint illetékességgel rendelkező polgári bíróságnak, amely a kérelmet új ügyként iktatja, egyéb esetben önállóan benyújtott keresetlevéllel érvényesíthető az igény gyorsított per keretében.²³

A büntetőbíróság az ítéletében megállapított kár összegének mértékéig az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben elbírálja. Az érdemi elbírálás esetén a bíróság az igénynek helyt ad, vagy azt elutasítja, amely mindkét esetben ítélt dolgot eredményez, így az igény ismételt előterjesztése - polgári perben azonos jogalaphoz fakadóan - elutasítás esetén sem lehetséges.²⁴ Az érdemi elbírálásra továbbá akkor van mód, amikor a bűncselekménnyel okozott kár összege tisztázott. Ennek megfelelően az érdemi elbírálás jelenthet teljes vagy részleges elbírálást, mely utóbbi esetben a megítélt összeg feletti részt egyéb törvényes útra kell utasítani.²⁵ A megítélt összeg feletti rész nem eredményez ítélt dolgot, így az polgári perben minden további nélkül érvényesíthető.²⁶

²¹ A bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. törvény 6. § szakasza.

²² Kihirdették a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló LXX. törvényt [online], Magyarország Bíróságai, Hírek [megtekintve: 2022.01.05.], Elérhető: <<https://birosag.hu/hirek/kategoria/ugyfeleknek/kihirdettek-buncselekmennyel-okozott-kar-illetve-serelemdij-megteritese>>

²³ A börtönzsúfoltság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló T/13954. számú törvényjavaslat indokolásának 32. § szakasza, Be. 560. § (3b) bekezdése, valamint a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. törvény 7. § szakasza.

²⁴ Dr. Dicső Gáborné Dr. Harsányi Beáta Andrea: A polgári jogi igény elbírálásának szabályai az új Be. tükrében, *Az új Btk.* [online], Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2019, Elérhető: <https://ujbtk.hu/dr-dicso-gaborne-dr-harsanyi-beata-andrea-a-polgari-jogi-igeny-elbiralasanak-szabalyai-az-uj-be-tukreben/#_ftn2>

²⁵ Dicső Gáborné Harsányi, 2019

²⁶ Komáromi, 2015

A bíróság akkor utasítja el a polgári jogi igényt, ha kár egyáltalán nem keletkezett, vagy nincsen ok-okozati összefüggés a bűncselekmény elkövetése és a kár keletkezése között.²⁷

A törvény nem ad lehetőséget a polgári jogi igény érvényesítésének egyéb törvényes útra utasítása elleni fellebbezésre, ugyanakkor az érdemben elbíráló rendelkezéssel szemben a bűncselekmény sértettje jogosult a fellebbezésre. Továbbá az ítélet bármely rendelkezésével szembeni fellebbezés esetén a fellebbviteli bíróság a per járulékos kérdéseiben is hivatalból dönt.²⁸ Ekként az elsőfokú bíróság által el nem bírált polgári jogi igényről való rendelkezést pótolja, például abban az esetben, ha a bűncselekménnyel okozott konkrét kár ellenére az elsőfokú bíróság a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasította.²⁹ Ez biztosítékként is szolgálna annak érdekében, hogy az egyéb törvényes útra utasítás intézményét a bíróság „kényelmi szempontokból” ne gyakorolhassa.³⁰

A sérelemdíj mértékét a polgári bíróság az eset összes körülményét mérlegelve, egy összegben határozza meg. A bíróságnak a mérlegelés során tekintettel kell lennie különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, valamint a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására.³¹ A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal az eltéréssel, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.³² A polgári bíróság dönthet az összeg teljes vagy részleges megítéléséről, illetve elutasításáról.

2.1.4 Az igényérvényesítés körében felmerülő költségek

A Pp. a költségkedvezmények között szabályozza többek között a költségmentességet, a költségfeljegyzési jogot, továbbá az illetékfeljegyzési jogot. Költségmentesség esetén sem az illeték előzetes megfizetésére, sem a per során felmerülő további költségek előlegezésére és megfizetésére nem köteles az abban részesülő fél. A költségfeljegyzési jog az illeték előzetes megfizetésére és a per során felmerülő költségek előlegezésére terjed ki, mely költségek viseléséről a bíróság ítéletében határoz, így utóbb pervesztessége esetén annak viselésére a költségfeljegyzési jogban részesülő fél is kötelezhető.³³ A költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXXVIII. törvény kifejezetten rendelkezik a költségfeljegyzési jogról a bűncselekménnyel okozott kár megtérítése, illetve

²⁷ Dicső Gáborné Harsányi, 2019

²⁸ Fejesné Varga, 2017

²⁹ Komáromi, 2015

³⁰ Dicső Gáborné Harsányi, 2019

³¹ Ptk. 2:52. § (3) bekezdés

³² Ptk. 2:52. § (2) bekezdés

³³ Pp. 102. § (1) bekezdése

bűncselekménnyel összefüggésben felmerült sérelemdíj megfizetése iránt indított perben, mely tárgyánál fogva illeti meg a felet.³⁴ Egészen 2020. december 31. napig a sérelemdíj megfizetése iránti perben részt vevőket minden további megkötés nélkül megillette a tárgyi költségfeljegyzési jog.

A tárgyi illetékfeljegyzési jog esetén a fél az illeték előzetes megfizetésére nem köteles, melyről az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (továbbiakban: Itv.) rendelkezik. Ennek megfelelően jogosult tárgyi illetékfeljegyzési jogra az a személy, aki az életében, testi épségében vagy egészségében okozott, illetve a vagyonában bekövetkezett kár megtérítése vagy sérelemdíj megfizetése iránti igényt érvényesít, ha az élete, testi épsége vagy egészsége is veszélyeztetve volt.³⁵ A polgári jogi igény érvényesítése iránti eljárás illetékköteles, melynek mértéke a polgári peres eljárások során alkalmazott számítás szerint a pertárgyérték 6%-a, de legfeljebb 1.500.000 forint.^{36,37}

2.2 Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció

2.2.1 Az azonnali pénzügyi segély és állam kárenyhítés igénylésének feltételei

Az azonnali pénzügyi segély mint az állam által biztosított egyik anyagi kompenzációs forma azt a célt szolgálja, hogy a bűncselekmény (és a tulajdon elleni szabálysértés) eredményeként kialakult egzisztenciális krízishelyzetet orvosolja. Krízishelyzetnek minősül, ha az áldozat a történetek következtében a mindennapi megélhetéséhez szükséges kiadásait nem tudja fedezni, vagy egyéb olyan költségek merülnek fel, amelyeket nem tud megfizetni, vagy amelyeknek megfizetése veszélyezteti a megélhetését.

Pénzügyi segélyt csak közvetlenül a bűncselekmény (vagy a tulajdon elleni szabálysértés) elkövetésétől számított 8 napon belül lehet igényelni az áldozatsegítő szolgálat bármely területi szervénél.³⁸ A segélyt kizárólag meghatározott célokra lehet felhasználni, úgymint lakhatás, ruházkodás, utazás, ételmezés, orvosi költségek, illetve kegyeleti kiadások.³⁹ Az azonnali pénzügyi segély nem kártérítés, nem rászorultsági alapon jár, hanem az eset összes körülményét vizsgálva, méltányossági

³⁴ 3. § (1) bekezdés f) pont

³⁵ Itv. 62. § (1) bekezdés b) pont

³⁶ Itv. 53. § (1) bekezdés

³⁷ Itv. 42. § (1) bekezdés a) pont

³⁸ Egy 2021. január 1. napjától hatályos törvénymódosítás 5 napról 8 napra emelte az azonnali pénzügyi segély iránti kérelem benyújtására nyitva álló határidőt. Az állami kárenyhítés a korábbi 3 hónap helyett 1 éven belül igényelhető. *Kedvezően változott az áldozatsegítési törvény* [online], Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal, [megtekintve: 2020.12.28.], Elérhető: <https://www.kormanyhivatal.hu/hu/komarom-esztergom/hirek/kedvezoen-valtozott-az-aldozatsegitesi-torveny>

³⁹ Ez olyan helyzetekben releváns, ahol a halálos áldozat hozzátartozója (pl. a megölt nő családja, vagy a bántalmazó által meggyilkolt gyermek esetén a bántalmazott nő) igényel azonnali pénzügyi segélyt.

alapon ítélik meg. Az Európai Unió tagállamának azon állampolgára, aki életvitelszerűen Magyarországon él, valamint az a Magyarországon életvitelszerűen élő magyar állampolgár, aki külföldön vált bűncselekmény áldozatává vált, szintén jogosult azonnali pénzügyi segélyre - azonban kizárólag olyan bűncselekmény esetén, amely szándékos és személy elleni erőszakos jellegű.

Az állami anyagi támogatás másik formája az állami kárenyhítés, amelyben az az áldozat részesíthető, akinek sérelmére szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekményt követtek el, és ennek következményeként testi épsége, egészsége súlyosan károsodott.⁴⁰ Az áldozaton kívül a sértett egyes közeli hozzátartozói, eltartottjai, és az a személy is jogosult lehet kárenyhítésre, aki az elhunyt sértett eltemettetéséről gondoskodott. A kár összegét és a bűncselekménnyel való okozati összefüggést minden esetben bizonyítani szükséges. A kárenyhítés megállapítása iránti kérelmet a bűncselekmény elkövetésétől számított 1 éven belül lehet benyújtani az áldozatsegítő szolgálat bármely területi szervénél. Az állami kárenyhítés egy összegben, vagy rendszeres kifizetésként, havi járadék formájában is megvalósulhat. Mind az azonnali pénzügyi segély, mind az állami kárenyhítés igénybevételeének feltétele, hogy a bűncselekmény miatt feljelentést tegyen az érintett, amelyet a kérelemhez csatolni kell, vagy ennek hiányában az áldozatsegítő szolgálat szerzi be az igazolást az eljáró hatóságoktól. Szükséges továbbá az áldozati státusz igazolása, melyet a rendőrség vagy az áldozatsegítő szolgálat állít ki.⁴¹ A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény rendelkezik az áldozati státuszról. Eszerint áldozatnak minősül a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés azon természetes személy sértettje, aki az ellene elkövetett cselekmény közvetlen következményeként hátrányt, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el, amennyiben Magyarországon vagy az Európai Unió bármely más tagállamának állampolgára, az Európai Unióban jogszerűen tartózkodó nem uniós állampolgár, hontalan személy, emberkereskedelem áldozataként azonosított személy, vagy nemzetközi megállapodása vagy viszonyosság alapján erre a státuszra jogosult.

2.2.2 Az azonnali pénzügyi segély és állam kárenyhítés iránti kérelem

A kérelem bármely áldozatsegítő szolgálathoz benyújtható, melyhez csatolni kell a súlyos károsodást alátámasztó szakértői véleményt vagy orvosi dokumentumokat, a kár mértékét igazoló iratokat (pl. számla, nyugta, előzetes árajánlat vagy egyéb

⁴⁰ Ilyen bűncselekmény például a testi sértés, az önbíráskodás, illetve a szexuális bűncselekmények, de többek közt a zaklatás, rágalmazás, magánlaksértés *nem* teremt alapot állami kárenyhítés igénylésére.

⁴¹ Jogszabály szerint áldozati igazolást a bíróság és az ügyészség is kiállíthat (lásd: 2005. évi CXXXV. törvény 11. § (1) bekezdés), a gyakorlatban azonban az áldozatokat ezen hatóságok rendre az áldozatsegítő szolgálatokhoz irányítják.

dokumentum) is. Járadék (nem egyszeri kifizetés igénylése) esetén a keresőképtelenséget igazoló szakértői véleményt vagy orvosi igazolást is csatolni kell. Állami kárenyhítés esetén különbséget teszünk támogató és döntő hatóság között.⁴² Az állami kárenyhítés igénylése során a támogató hatóság tájékoztat, kéri be az iratokat az igénylőtől és az érintett szervektől - például a rendőrségtől - és terjeszti fel azokat a döntő hatósághoz, amely értelemszerűen dönt a kárenyhítésről. Jelenleg egyedül Budapest Főváros Kormányhivatala működik döntő hatósággént, az összes többi társhatóság - a megyei kormányhivatalok - támogató hatóságok. Ellenben azonnali pénzügyi segély megállapítására minden áldozatsegítő szolgálat jogosult. Ha 3 éven belül olyan döntés születik, hogy a cselekmény nem volt bűncselekmény (szabálysértés), vagy a kár/rendkívüli kiadás más forrásból megtérült, akkor (a megtérülés mértékéig) az anyagi támogatást, vagy annak egy részét kötelező visszafizetni. Ez a kötelezettség akkor áll fenn, hogyha az adott összeg ténylegesen a bűncselekmény áldozatának birtokában van, a bejelentési kötelezettség ezt követően áll fenn.

2.2.3 Összegek

Az azonnali pénzügyi segély maximális összege 2021-ben 158.168 forint, míg az állami kárenyhítés maximális összege 2.372.520 forint volt.

2.3 Egyéb áldozati jogok

2.3.1 Az információhoz való jog

A büntetőeljárás keretében gyakorolható jogok közé tartozik a bűncselekmény sértettjének információhoz való joga, melyre vonatkozóan az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) tartalmaz fontos rendelkezéseket egyes eljárások, valamint jogok gyakorlásának költségmentességéről.⁴³ Az eljárás érdekeire figyelemmel a hatóságok az iratbetekintés jogát korlátozhatják, azon ügyiratok esetében viszont ezt nem tehetik meg, amelyek olyan eljárás során keletkeztek, amin a kérelmező jelen volt vagy lehetett volna. Az eljárás keretében készült szakvélemény megismerése sem korlátozható.

⁴² A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény, 29. § (2) bekezdés

⁴³ Illetékmentességet élvez például a költségkedvezmény engedélyezése iránti eljárás, továbbá a sértett részvételével, vagy ennek lehetőségével végrehajtott eljárási cselekményekről készített iratokról, valamint a feljelentő részére a feljelentésről készült másolat egyszeri kiadása.

2.3.2 Az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz és jogi segítségnyújtáshoz való jog

Az áldozatsegítő szolgálat a bűncselekmények áldozata számára az anyagi segítségen és az áldozati státusz igazolásán túl segítséget nyújt a felmerült érzelmi, lelki és egyéb problémák megoldásához, többek között azzal, hogy felvilágosítást ad az áldozatok jogairól, kötelezettségeiről, lehetőségeiről, érzelmi támogatást nyújt, gyakorlati segítséget biztosít, valamint jogi tanácsot ad, és ügyvédi segítség igénybevételéhez hozzásegít. Ezen áldozatsegítő szolgáltatások igénybevételére minden további feltétel nélkül jogosult az Európai Unió bármely tagállamának Magyarországon életvitelszerűen élő állampolgára, vagy az a Magyarországon életvitelszerűen élő magyar állampolgár is, aki jogszerű külföldi tartózkodása alatt bűncselekmény áldozatává vált.

A bűncselekmény elkövetése miatt indítandó, vagy a már folyamatban lévő büntetőeljárással kapcsolatos tájékoztatást főszabály szerint az áldozatsegítő szolgálat nyújtja. Bonyolultabb jogi kérdések esetén ugyanakkor lehetősége van a bűncselekmény áldozatának speciális jogi segítségnyújtás igénybevételére is. A jogi segítségnyújtó szolgálatnál akár peren kívüli, akár peres jogi kérdésekben ingyenes jogi tanács, vagy pártfogó ügyvédi képviselet igényelhető.⁴⁴ A támogatás igénybevétele akkor lehetséges, ha az igénylő erre rászorultnak minősül, mely meghatározott jövedelmi összegkerethez⁴⁵, illetve egyes ellátásokban való részesüléshez kötődik.⁴⁶ Amennyiben a támogatást igénylő nem jogosult az ingyenes jogi segítségre, arra még van lehetősége, hogy a jogi segítségnyújtás és pártfogó ügyvédi képviselet költségeit az állam megelőlegezze számára. Ebben az esetben a költségek viseléséről a bíróság az ítéletben határoz.

Más megítélés alá esik a bűncselekmény áldozata, mivel a jogi szolgáltatás díját ebben az esetben akkor is az állam viseli, ha az egyébként csupán a költségek előlegezésére jogosító jövedelmi összegkeret kétszeresét nem lépi túl. Ehhez szükséges, hogy az áldozatsegítő szolgálat az áldozati státuszt megállapítsa.

2.3.3 Az áldozatok védelemhez való joga a bírósági tárgyaláson

Az Áldozatvédelmi Irányelv nyomán a bűncselekmény áldozatának és az eljárásban részt vevő tanúnak a büntetőeljárás során joga van továbbá arra, hogy különleges bánásmódra jogosult személynek minősüljön.⁴⁷ A különleges bánásmód⁴⁸ célja, hogy a bűncselekménnyel kapcsolatos, illetve az áldozat személyi körülményei miatt a

⁴⁴ A jogi segítségnyújtás nem csak büntetőügyekben, hanem polgári és közigazgatási ügyekben is igényelhető.

⁴⁵ Jogi segítségnyújtás és pártfogó ügyvédi képviselet [online], Budapest Főváros Kormányhivatala, [megtekintve: 2020.12.28.], Elérhető: <<https://www.kormanyhivatal.hu/hu/budapest/jarasok/jogi-segitsegyujtas>>

⁴⁶ Erről bővebben lásd a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény 5. § (2) bekezdését.

⁴⁷ Áldozatvédelmi Irányelv, 18-24. cikkek

⁴⁸ A különleges bánásmódot szabályozó rendelkezések a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény XIV. fejezetében találhatók.

hatóságok fokozottabb védelmet biztosítsanak a tanúnak vagy sértettnek annak érdekében, hogy az érintett testi épsége biztonságban legyen, illetve megfélemlítés és befolyás nélkül vehessen részt az eljárásban. A különleges bánásmódot megalapozó körülmények lehetnek különösen az érintett életkora; szellemi, fizikai, egészségi állapota; az eljárás tárgyát képező cselekmény kirívóan erőszakos jellege; valamint az érintettnek a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonya. A gyermekek, a fogyatékkal élő személyek és a szexuális jellegű bűncselekmények áldozatai minden további intézkedés nélkül különleges bánásmódra jogosult sértetteknek minősülnek.

A különleges bánásmód többféle intézkedésre is alapot ad, így többek között elrendelhető a tanúvallomás kép- vagy hangfelvétellel történő rögzítése; azonos nemű hivatalos személy hallgathatja ki az érintettet a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmény és a hozzátartozó sérelmére elkövetett személy elleni bűncselekmény miatt folyó eljárásban; megelőzhetik a különleges bánásmódot igénylő tanú szembesítését; a sértettet vagy a tanút a vádlott tárgyalóteremből való eltávolítása után hallgathatják meg; gyermekek esetében lehetőség van az e célra kialakított helyiségben (gyermekmeghallgató szoba) történő kihallgatásra; fokozottabban érvényesül a segítő jelenlétének joga; nagyobb hangsúlyt fektetnek az adatvédelemre és a zárt adatkezelésre; lehet kérni a tárgyalásokról a nyilvánosság kizárását. Speciális védelmi intézkedések vonatkoznak a 18 és 14 év alatti gyermekekre.⁴⁹

2.4 Észrevételek a jogszabályi környezetre

Annak ellenére, hogy az Áldozatvédelmi Irányelv többszörösen említést tesz a különböző személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatairól, a büntetőjogi kárfogalom, valamint a *bűncselekmény közvetlen következtében* való keletkezésének feltétele jelentősen leszűkíti a polgári jogi igény sikeres érvényesítését egy sor bűncselekmény és annak áldozata tekintetében. Nem tekinthető a bírói gyakorlat szerint közvetlen kárnak például az eltulajdonított gépkocsi helyett bérelt gépjármű bérleti díja,⁵⁰ sem pedig az elhalálozott sértett eltemetésének költsége, mivel „*nem közvetlenül a bűncselekmény folytán, hanem csak annak következményeként keletkezett*”.⁵¹ Ez a bűncselekmény következtében keletkezett kár közvetlensége tekintetében megszorító értelmezés azt is jelentené, hogy kártérítésként polgári jogi

⁴⁹ Ennek megfelelően többek között elrendelhető 14 éven aluli sértett és tanú esetében a terhelt és a védő jelenlétének kizárása; a szembesítés tilalma, 14-17 évesek esetében pedig a szembesítés tilalma akkor, ha az érintett ehhez nem járul hozzá; továbbá a vallomás rögzítése kép- és hangfelvételen; valamint igazságügyi pszichológus szakértő bevonása.

⁵⁰ BH 1984.11.439

⁵¹ BH 1983.4.148, ÍH 2008.8

igény - néhány csekély számú kivételtől eltekintve⁵² - mindössze a vagyon elleni és gazdasági bűncselekmények tekintetében⁵³ érvényesíthető büntetőeljárás keretében. A Be. szabályai szerint a sértett polgári jogi igényét legkésőbb azon az eljárási cselekményen terjesztheti elő, amelyen először jelen lehet. Ez az új eljárásjogi törvény szerint az előkészítő ülés, amely az elsőfokú tárgyalást közvetlenül megelőzi. Ugyanakkor a Be. elsőfokú tárgyalásról rendelkező jogszabályhelye ismételten rendelkezik a sértett, illetve képviselője azon lehetőségéről, hogy polgári jogi igényről nyilatkozzon. Ennek fényében nem világos, hogy az előkészítő ülés, vagy az elsőfokú tárgyalás minősül-e annak az eljárási cselekménynek, amelyen a sértett a polgári jogi igényét legkésőbb érvényesítheti. Munkánk során mindkét megoldással találkoztunk. Ennek jelentősége amiatt különösen fontos, mivel az előkészítő ülésre a bíróság a vádlottat és a védőt idézi, a sértettet azonban csupán értesíti, vagyis utóbbi esetben a megjelenés nem kötelező.⁵⁴

Azonban a sérelemdíj polgári jogi szabályozása tekintetében sem teljesen egyértelmű a vonatkozó jogszabályhely értelmezése a tekintetben, hogy a személyiségi jogsértés tényén túl köteles-e a felperes a jogsértéssel összefüggő vagyoni hátrány bizonyítására, vagy sem: holott a további hátrány bizonyításának szükségességét a hatályos jogi szabályozás a sérelemdíj esetén már nem várja el, a jogirodalomban és a gyakorlatban is találhatók olyan álláspontok, melyek szerint a nem vagyoni sérelem bekövetkezése a sérelemdíj megítélésének feltételeként továbbra is irányadó.^{55,56}

3 Elemző rész

3.1 Kutatási Módszertan

A kutatás során áttekintettük a rendelkezésre álló nemzetközi joganyagot és a vonatkozó magyar jogszabályi hátteret, statisztikai adatokat gyűjtöttünk közérdekű adatigénylés keretében, megvizsgáltuk a bírói gyakorlatot, valamint mélyinterjúkat folytattunk érintettekkel és szakemberekkel egyaránt. A kutatási időszak a 2015-2020 közötti intervallumot fedte le; az anyagi kompenzáció bírói gyakorlatát vizsgáló aktakutatást az ezen időtartam alatt hozott jogerős ítéletekre folytattuk. Azokat a

⁵² Mint például a tartási kötelezettség elmulasztása [Btk. 212. §] és a kapcsolati erőszak egyik fordulata [Btk. 212/A. § (1) bekezdés b) pont]

⁵³ Lásd a Btk. XXXV. - XLII. Fejezeteit.

⁵⁴ Az értesítésben a bíróság a sértettet ugyanakkor figyelmezteti a polgári jogi igény előterjesztésének lehetőségére.

⁵⁵ Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés, *Állam-és Jogtudomány*, 2016/1., 43. oldal; Fézer Tamás: Megőrizve megszüntetni! A sérelemdíj bevezetésének korai tapasztalatai. In: Gárdos-Orosz Fruzsina, Menyhárd Attila (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2019., 127. oldal

⁵⁶ Kúria Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye [online], A Kúria honlapja, [megtekintve: 2022.01.04.], Elérhető: <https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=344&-body_value=>

ügyelözményeket is bevontuk a kutatásba, ahol az első- vagy másodfokú ítéletek 2015 előtt váltak jogerőssé, a harmadfokú ítélet meghozatala azonban már a kutatási periódus ideje alá esett. Az aktakutatás során komoly kihívást jelentett, hogy a büntetőbíróságok és a polgári bíróságok nem tartják nyilván a peres felek nemét.

A bíróságoktól nem kaptunk kifejezetten nőket érő erőszakkal érintett kártérítési/sérelemdíjas ügyaktákat, valószínűsíthetően már csak amiatt sem, mert ilyen jellegű adatgyűjtést nem végeznek, kérésünk teljesítésére sem szándékuk, sem kapacitásuk nem volt. Ennek folytán magunk láttunk neki az anonimizált, nyilvánosan elérhető akták célzott szelektálásának, és a bírósági akták kutatását a Bírósági Határozatok Gyűjteményében⁵⁷ folytattuk, amely két kérdéskörben zajlott: 1) a kutatás tárgyát képező nők elleni erőszakos bűncselekmények körében a büntetőeljárásban érvényesített polgári jogi igények gyakoriságát és az ügyek jellemzőit, valamint 2) a kutatás tárgyát képező nők elleni erőszakos cselekményeket követően érvényesített nem vagyoni kár, valamint sérelemdíj iránti polgári perek jellemzőit vizsgáltuk.

A kutatás során 106 büntetőügyet⁵⁸ és 10 polgári ügyet azonosítottunk be, mely összesen 236 akta részletes áttekintését jelentette.⁵⁹ További 2 ügyet tevékenységünk során ismertünk, így a polgári eljárások tekintetében összesen 12 pert vontuk részletes elemzés alá. Hozzáteesszük, ezek közül 2 per ugyanazt a cselekménysort tárgyalta, egyikben alperesként a bántalmazó, másikban a kórház, illetve az ellátást közvetlenül nyújtó orvosok jelentek meg. Ezek csak azok az ügyek voltak, ahol minden kétséget kizáróan megállapítható volt, hogy a felperes nő. Bár a bírósági együttműködési hajlandóság hiánya, illetve a bírósági adatgyűjtés alkalmatlansága miatt az aktakutatás kényszermegoldása folytán a kapott eredmények nem 100%-osan reprezentatívak, azonban az egyéb kutatási tevékenységünk és nem mellesleg több évtizedes áldozatsegítő terepmunkánk tapasztalata azt támasztja alá, hogy a kapott arány reálisan mutatja a nők elleni erőszak sértettjeinek kártérítési perelési aktivitását. Mélyinterjúkat folytattunk továbbá 1 áldozatsegítő szakügyintézővel,⁶⁰ 6 ügyvéddel, 1 igazságügyi orvosszakértővel, 1 igazságügyi pszichiáter szakértővel és 2 igazságügyi

⁵⁷ Bírósági Határozatok Gyűjteménye [online]. Magyarország Bíróságai, Elérhető: <<https://birosag.hu/birosagi-hatarozatok-gyujtemenye>>

⁵⁸ 4 ügy esetében mind a zaklatás, mind a szexuális erőszak bűncselekmény elkövetése fennállt, további 2 ügyben a zaklatás mellett a kapcsolati erőszak bűncselekménye is megállapításra került, mely ügyeket a statisztikai adatok vonatkozásában bűncselekményenként önálló ügyekként kezeltünk.

⁵⁹ A Bírósági Határozatok Gyűjteményében való kutatómunka során szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy sem az elkövetett bűncselekményekre, sem a személyiségi jogi jogsértésekre pontosan szűrni nem lehet, így gyakori a keresés tárgyához nem kötődő találat, továbbá egy azonos keresési találaton belül ugyanazon akták ismétlődő jelleggel is megjelennek. Mivel valamennyi kártérítési eljárás kezelhetetlen mennyiségű irat áttanulmányozását jelentette volna, még a megadott időszak tekintetében is, mely természetesen nem lett volna reálisan teljesíthető, keresésünket a polgári akták tekintetében a „testi épséghez, egészséghez” fűződő személyiségi jogok megsértése miatt indított perekre fókuszáltuk. Azon aktákat, amelyek ezen keresési találatok között jelentek meg, de más személyiségi jogsértés miatt folytak, ugyanakkor megfelelek a kutatás tárgyát képező nők elleni erőszak cselekményeknek, bevontuk a kutatómunka akták közé. A kutatás tárgyát képező nők elleni erőszakos cselekmény tartalmú akták azonosítása ezen körülmények mellett is nagyságrendileg 3700 akta megtekintését jelentette. Az anonimizált határozatok egy részében a felek nemét nem sikerült megállapítani, így ezek értelemszerűen nem képezték a kutatás részét.

⁶⁰ Az áldozatsegítő szakügyintézővel készült interjú célja a jogszabályi környezet helyes értelmezése volt, ezen kutatás tőle származó nyilatkozatot nem tartalmaz.

pszichológus szakértővel, valamint 10 érintettel, akik a nők elleni bűncselekmények valamely formájában érintettek voltak.⁶¹ Közös pont volt a megkérdezett nők körében, hogy a bűncselekményeket jelenlegi vagy volt partnerük követte el. Az anyagi kompenzációt érvényesített nők feltűnően alacsony száma miatt kiszélesítettük az interjúalanyok körét azon nőkre is, akik anyagi kompenzációs igényt nem érvényesítettek, hogy az ezen lehetőség kihasználatlansága mögött meghúzódó okokat is feltárjuk.

3.2 Megállapítások

3.2.1 Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzációt illetően

A Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény, továbbiakban: Btk.) alapján több olyan cselekmény is bűncselekmény alapját képezheti, amelyek elkövetésük nemi vonatkozásai és az elkövetés során megjelenő kontextus miatt a nők elleni erőszak keretében elkövetett bűncselekménynek is minősülnek. Jelen kutatás a vagyoni és nem vagyoni kártérítés gyakorlatát három bűncselekmény - kapcsolati erőszak, szexuális erőszak és zaklatás - viszonylatában vizsgálja.⁶² Az ügyek között összesen négy akta szerepel, ahol a polgári jogi igényt nem az intim partner által elkövetett bűncselekmény középpontjában álló nő, hanem nőnek a bűncselekményben szintén érintett rokona vagy segítőtje érvényesített, egy esetben pedig az állam képviselője érvényesített polgári jogi igényt.

A kapcsolati erőszakkal összefüggésben vizsgált 9 ügy kapcsán mindössze 2 esetben történt konkrétan a kapcsolati erőszak tényállása keretében a vádemelés és az elítélés, a többi 7 ügyben más bűncselekményi tényállások merültek fel, azonban ezen utóbbi esetekben megfigyelhető volt, hogy mind megfeleltek a szociológiai értelemben vett párkapcsolati erőszaknak, 2 esetben pedig tisztán megállapítható lett volna a kapcsolati erőszak bűncselekménye is, hiszen a tényállás minden eleme megjelent.⁶³

⁶¹ Az alábbi bűncselekmények miatt vettek részt bírósági eljárásban: könnyű testi sértés, súlyos testi sértés három esetben, életveszélyt okozó testi sértés, kapcsolati erőszak, szexuális erőszak könnyű testi sértés, zaklatás három esetben, rágalmozás, közokirat-hamisítás, emberölés kísérlete, garázdaság és kifosztás bűncselekmények. Több esetben hosszú időn keresztül fennálló családon belüli erőszak is jelen volt az áldozatok életében, amely az esetek többségében nem képezte a büntetőeljárás részét.

⁶² Az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztika (ENyÜBS) kimutatása szerint 2018. II. félévétől kezdődően a sértettek száma kapcsolati erőszak bűncselekménye esetén 1652 nő és 180 férfi, szexuális erőszak esetén 750 nő és 220 férfi (ebből 195 áldozat gyerek), zaklatás esetén 9824 nő és 5756 férfi volt. Az ENyÜBS rendszerében nem mutatható ki, hogy egy adott sértett vonatkozásában a bűncselekményt milyen nemű elkövető követte el, azonban az adott bűncselekmények elkövetőinek száma önállóan rendelkezésre áll. Eszerint kapcsolati erőszak bűncselekmény elkövetéséért 2018. II. félévétől kezdődően 1216 férfi és 71 nő, szexuális erőszak esetében 838 férfi és 21 nő, zaklatás miatt pedig 7445 férfi tekintetében született jogerős ítélet. Utóbbi bűncselekmény tekintetében női elkövetőkre vonatkozó adatok nem voltak fellelhetőek a rendszerben. *Sértetté válások száma az elkövetés helye szerint* [online], BSR - Bűnügyi Statisztikai Rendszer, Belügyminisztérium, [megtekintve: 2022.01.03.], Elérhető: <<https://bsr.bm.hu/Document>>

⁶³ A gyakorlatban megfigyelhető a kapcsolati erőszak bűncselekményi tényállásának ritka alkalmazása. Ezen túlmenően a Bírósági Határozatok Gyűjteménye sem tette lehetővé az akták részletes kutatását a kapcsolati

A kapcsolati erőszakot megállapító mindkét ítéletben a zaklatás bűncselekménye is megállapításra került, melyből 1 esetben emberkereskedelem és kizsákmányolás elkövetését is megállapította a bíróság. A többi vizsgált esetben a testi sértés jelent meg legsűrűbben, azaz 4 esetben, továbbá a személyi szabadság megsértése és az emberölés 3 ügyben, valamint a lopás és a kifosztás is 2 esetben fennállt. Jellemzően több bűncselekmény elkövetésére is sor került ugyanazon elkövető által az érintett nő és/vagy rokona sérelmére. Az elkövető személyét tekintve az (volt) élettárs vagy házastárs 5 esetben, a leszármazó (volt) élettársa vagy házastársa 2 esetben merült fel, a többi ügyben pedig szerelmi kapcsolat állt fent a sértett és az elkövető között. Egyetlen esetben volt érintett közvetlen sértettként kiskorú.

Összesen 7 ügyben jelent meg a polgári jogi igény. Ezek közül egy esetben a sértett nem vagyoni kárt kívánt érvényesíteni, 3 esetben a bűncselekmény elkövetése során keletkezett anyagi kár (2 esetben a nők elleni erőszakos bűncselekmény mellett elkövetett vagyoni bűncselekmények miatt, 1 esetben pedig a testi sértés kifejtése közben okozott vagyoni kár miatt)⁶⁴ és további 3 ügyben nem szerepelt adat az igény jogalapjára vonatkozóan. A sértett vagy jogi képviselője 5 esetben nyújtotta be az igényt (1 ügyben a sértett jogi képviselője mellett nyújtotta be a sértett testvére is, 1 ügyben pedig a sértett mellett a sértett édesapja is).

Egyetlen esetben történt teljes elbírálás a bűncselekmény következtében elhunyt sértett testvére részére kártérítés jogcímén⁶⁵, valamint egy másik ügyben a sértett a kártérítési igényét polgári peres úton kívánta érvényesíteni. Minden további ügyben a bíróság az igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasította. Az egyéb törvényes útra utasítás jogalapjául 3 esetben még a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: régi Be.) 335. § (1) bekezdésének különböző fordulatai szolgáltak: a polgári jogi igény *„kimunkálatlansága és büntetőeljárásban nem érvényesíthető kárigény jellege”*, a sértett az igény *„jogcímét, illetőleg konkrét összegét nem jelölte meg”*, vagy a *„bíróság felé nem tudta sem a polgári jogi igény pontos összegét, sem az azt alátámasztó bizonyítékokat megjelölni”*, egy esetben amiatt, mert *„a sértett elhunyt, perbeli jogutódját pedig a bíróságnak nem jelentették be”*. A bíróság egy aktában az új Be. alapján és arra hivatkozva utasította a polgári jogi igényt egyéb törvényes útra, hogy annak elbírálása *„jelentősen késleltetné az eljárás befejezését.”*⁶⁶ Ezen bírósági ítéletben már szerepelt utalás a bűncselekménnyel okozott kár, illetve

erőszak bűncselekménye körében, így a polgári jogi igény érvényesítésének gyakoriságáról következtetések nem voltak levonhatóak.

⁶⁴ Egy ügyben 400.000 forint, egy másik ügyben 90.000 forint értékű kár, egy további ügyben 15.600 forint értékű kár érvényesítésére került (utóbbi az elhunyt sértett testvére részére). Egyedül utóbbit bírálta el teljeskörűen a bíróság. Azonban a másodfokú bíróság az elkövetőt bizonyítottság hiányában felmentette, így ennek következtében az elsőfok által érdemben elbírált a polgári jogi igényt ez esetben is egyéb törvényes útra utasította [a régi Be. 335. § (1) bekezdése alapján].

⁶⁵ Ugyanebben az ügyben a sértetti képviselő által előterjesztett polgári jogi igényt, mely szerint a bíróság kötelezze a vádlottat az elhalálozott sértett hozzátartozói által az áldozatsegítő szolgálat részéről kifizetett 509.975 forint megtérítésére, a bíróság egyéb törvényes útra utasította. A döntés indokolása szerint azért, mert ez az összeg nem minősül „a bűncselekmény elkövetése útján felmerült kárnak”.

⁶⁶ A Be. 56.§. (1a) bekezdésére, az 556.§.(6) és 560.§. (1) bekezdés I) pontjára tekintettel.

sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. számú törvényre. A különleges bánásmódról a bíróság egy ügyben rendelkezett.⁶⁷

A szexuális erőszak bűncselekmények körében vizsgált ügyek több mint felében (23 esetben) az elkövető az apa vagy nevelőapa, 12 ügyben hozzátartozó, 7 esetben ismerős⁶⁸, 2 esetben volt élettárs, valamint 1 esetben volt a sértett és az elkövető között élettársi minőséget el nem érő szerelmi kapcsolat. 39 ügyben volt érintett kiskorú, amelyből 29 esetben 12 éven aluli gyerek volt bűncselekmény áldozata. Az anya társtettesi minőségben 2 aktában szerepelt elkövetőként a nevelőapa mellett. A szexuális erőszak mellett szintén jellemző volt, hogy több esetben más bűncselekményt is elkövettek.⁶⁹ Egyetlen esetben merült fel polgári jogi igény, amelyet a sértett jogi képviselője terjesztett elő sérelemdíj jogcímén, és amelyet a bíróság régi Be. 335.§ (1) bekezdése szerinti, az igény érdemi elbírálható voltának kizártsága alapján egyéb törvényes útra utasította, kiemelve, hogy *„polgári jogi igény keretében kizárólag olyan kár érvényesíthető alappal, amely közvetlenül a megállapított bűncselekmény következtében keletkezett”*. Egy érintett az interjú során az őt ért szexuális erőszak elkövetése miatti büntetőeljárás során tapasztalt bírói hozzáállásról pedig úgy számolt be, hogy mivel az elkövetőnek megbocsátott, az eljáró bíró kijelentette, hogy a büntetőeljárásban polgári jogi igénnyel nem élhet. A különleges bánásmódról a bíróság 3 ügyben rendelkezett.⁷⁰

A zaklatás tényállása keretében vizsgált eljárások túlnyomó többségében, 78%-ban, tehát 42 ügyben (volt) házastárs vagy (volt) élettárs volt az elkövető,⁷¹ 8 esetben az elkövetőnek valamilyen egyéb szerelmi kapcsolata állt fenn a sértettel (ideértve az elutasított udvarló esetét is). A bűncselekményben érintett anya fia 2 esetben jelent meg elkövetőként. 1 esetben tánctanár zaklatta tanítványát és annak édesanyját, 1 további esetben pedig a lánya ellen szexuális erőszakot elkövető apa zaklatta a lánynak segítő személyt. 1 esetben volt a zaklatás sértettje a nő mellett az új partnere is,⁷² valamint 4 ügyben volt érintett kiskorú (jellemzően az érintett nő gyermeke). Szintén megfigyelhető volt, hogy a zaklatás mellett túlnyomórészt több másik bűncselekményt elkövetésére is kor került.⁷³

⁶⁷ Az elsőfokú ítéletek közül 7 ügyből összesen 5 ügyben már alkalmazható lett volna a különleges bánásmód jogintézménye.

⁶⁸ Ismerősnek tekintettük az elkövetőt, ha bizalmi kapcsolat állt fenn az áldozat/az áldozat közvetlen környezete és az elkövető között, mint a családi barát, az osztálytárs szülője, az egyetemi hallgatótárs és a rendszeresen a házban munkát végző társasházi takarító.

⁶⁹ 6 esetben merült fel a kiskorú veszélyeztetése, 5 eljárás során a testi sértés, 4 esetben a zaklatás, a szexuális visszaélés, az emberölés és a szeméremszétség pedig 3 ügyben, kis számban (1-2 ügyben) merült fel többek között a szexuális kényszerítés, a személyes szabadság megsértése, a lopás, az állatkínzás, a löfegyverrel vagy lőszerezettel visszaélés, a kifosztás, az emberkereskedelem és a személyes adattal visszaélés.

⁷⁰ Az elsőfokú ítéletek közül 28 ügyben már alkalmazható lett volna a különleges bánásmód jogintézménye.

⁷¹ Egy esetben a férj a zaklatást felesége édesanyjával és gyermekével szemben követett el, míg feleségével szemben életveszélyt okozó testi súlyos sértést állapított meg a bíróság. Ezt az esetet házastárs minőségben való elkövetésként kezeltük.

⁷² További 5 esetben a volt partner a nő új partnerével szemben más, személy elleni erőszakos bűncselekményt követett el.

⁷³ 54 ügyből 28 esetben, azaz 52%-ban jelent meg a zaklatás mellett a testi sértés tényállása is. A testi sértésen kívül igen gyakran, 14 ügyben jelent meg az emberölés (kísérlete vagy előkészülete), továbbá a magánlaksértés

Az 54 eljárásból 6 esetben állapítható meg a polgári jogi igény érvényesítése, ezen ügyekből 4 esetben a sértett (melyek közül 1 esetben az egyik sértett az érintett nő testvére, 1 esetben a párkapcsolati erőszakban érintett nő segítője), 1 esetben a sértett jogi képviselője, 1 esetben egyéb érdekelt terjesztette elő igényét. Ezen utóbbi esetben az egyéb érdekelt egy gazdasági társaság volt, amely a Magyar Állam tulajdonát képező ingatlanban keletkezett rongálási kár tekintetében kívánt polgári jogi igényt érvényesíteni. Ebben a lakásban lakott a zaklatás áldozata, aki egy férfi ismerőse közeledését visszautasította, melyet követően az elutasított udvarláró a nőt többször telefonon keresztül zaklatta, illetve több alkalommal bemászott a nő kertjébe; majd mindezek után, egy helyi benzinkúton vásárolt benzinnel a nő által lakott kérdéses lakást felgyújtotta.

Egy másik esetben a sértett szintén sértett testvére elmaradt munkabér mint vagyoni kár, valamint nem vagyoni kártérítés, továbbá havi járadék iránt terjesztett elő polgári jogi igényt a testvére volt élettársával szemben. A férfi a szakítást követően a nőt telefonon zaklatta, továbbá életveszélyes fenyegetéseket tartalmazó üzeneteket küldött neki, valamint személyesen is követte. Így a nőt a testvére kísértte ki egy alkalommal a buszmegállóba, amikor a volt élettárs késsel rá támadt, maradandó fogyatékoságot és súlyos egészségromlást eredményező súlyos testi sértést okozva. Egy további esetben az elkövető volt felesége, mint az életveszélyt okozó testi sértés sértettje, e bűncselekménnyel kapcsolatban terjesztette elő a polgári jogi igényét vagyoni kár és két napi közmunka bérének megtérítésére; a zaklatást ezen esetben a volt férj a nő anyjával és fiával szemben követte el. Egy esetben sérelemdíj iránti igény került előterjesztésre ismeretlen összeg iránt.

Egyetlen esetben került elbírálásra a teljes igény, egy másik esetben részleges elbírálás történt, a többi ügyben pedig a bíróság az igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasította. A bíróság azon ítéletében, amelyben a polgári jogi igényt teljes mértékben elbírálta, a zaklatás bűncselekménnyel együtt rongálás tekintetében is megállapította az elkövető bűnösségét, és a polgári jogi igény megítélésére 67.300 forint értékben ezen utóbbi bűncselekmény tekintetében került sor. A részleges elbírálásra hasonló körülmények között került sor egy másik ügyben, amelynek során a polgári jogi igény tulajdonképpen előterjesztője az érintett nő segítője volt, akihez a nő - korábbi anyaothonban történő tartózkodását követően - attól való félelmében, hogy a volt férje rövidesen szabadul a büntetés-végrehajtási intézetből, a gyermekeivel együtt a volt házastársa elől elmenekült. A férfi volt feleségét, két gyermekét és a nő segítőjét is zaklatta. A nő és egyik gyermeke tekintetében zaklatás miatt büntetőeljárás nem indult, mivel hiányzott a magánindítvány, az érintett nő egyik gyermeke tekintetében azonban a kormányhivatal a magánindítványt előterjesztette - így az

és a személyi szabadság megsértése 8 esetben, a kiskorú veszélyeztetése 7 ügyben, a garázdaság és a szexuális erőszak 4 eljárásban jelent meg. A korábban említett tényállásokon túlmenően csekély mértékben (1-3 ügyben) megjelent a hamis vád, a közveszély okozása, a kapcsolati erőszak, a becsületsértés, a rongálás, a magántitok megsértése, a rágalmozás, a vérfertőzés, a tartási kötelezettség elmulasztása, a hamis tanúzásra felhívás, a személyes adattal visszaélés, a lopás, a kifosztás, az emberkereskedelem, a kitartottság, a közúti veszélyeztetés, a kényszerítés, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés, a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés is.

egyik gyerek a nő segítője mellett sértettként szerepelt a marasztaló ítéletben. A segítő a volt férj többedmagával a nő támogatása miatt fizikailag is súlyosan bántalmazta⁷⁴. A részlegesen megítélt polgári jogi igény vagyoni okozott kár (26.450 forint) miatt került elbírálásra, a bíróság a bántalmazás következtében kialakult keresőképtelensége folytán elszenvedett jövedelemkiesésének megtérítését egyéb törvényes útra utasította.

A polgári jogi igényt a bíróság 3 esetben a régi Be. 335.§ (1) bekezdésére hivatkozással utasította egyéb törvényes útra. Ezen belül egy esetben arra hivatkozással, hogy az igény elbírálása a bizonyítás büntetőeljárás kereteit meghaladná, és annak „a büntetőjogi főkérdés szempontjából történő felesleges elhúzódsához” vezetne, egy ügyben annak okán, hogy „az indítványnak a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárja”. Két esetben az új Be. alapján történt az egyéb törvényes útra utasítás, a sérelemdíj vonatkozásában arra hivatkozással, hogy „a polgári jogi igény érdemi elbírálása – különösen a kereset hiányosságai folytán – jelentősen késleltetné az eljárás befejezését”,⁷⁵ 1 további esetben pedig azzal az indokkal, hogy a polgári jogi igényt nem a sértett terjesztette elő. Ezen utóbbi ítéletben szintén szerepelt utalás a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. számú törvény szerinti eljárásra. A különleges bánásmódról a bíróság ítéletében 1 esetben rendelkezett.⁷⁶

Megállapítható, hogy a büntetőbíróságok látványos módon kizárólag a vagyoni kárigények körében hoztak teljesen, vagy részlegesen elbíráló ítéletet. Az elmaradt munkabér, mint vagyoni kár, továbbá a havi járadék elbírálására a büntetőbíróságok szintén nem vállalkoztak, még alacsonyabb összegek tekintetében sem.⁷⁷ A nem vagyoni kár, illetve sérelemdíj iránti igények elbírálására 2021. január 1-jét megelőzően a büntetőeljárás keretében nem volt mód, ennek ellenére több helyütt is előterjesztésre kerültek sérelemdíj iránti igények a jogi képviselővel eljáró sértettek esetében is.⁷⁸ Az áttekintett ítéletek nem voltak egységesek a polgári jogi igények összegszerűségének megjelölése tekintetében: konkrét összegek az akták kevesebb, mint felében szerepeltek. A 14 esetből 1 esetben bírálta felül a másodfokú bíróság az elsőfokú döntést a polgári jogi igény vonatkozásában, melynek során az érdemben elbírált polgári jogi igényt egyéb törvényes útra utasította.

⁷⁴ A bíróság ítéletében a Btk. 160. §. (1) bekezdése szerinti emberölés kísérletében állapította meg az elkövetők bűnösségét.

⁷⁵ Hivatkozva a Be. 56.§. (1a) bekezdésére, valamint az 556.§ (6) és 560.§ (1) bekezdés I) pontjára.

⁷⁶ Az elsőfokú ítéletek közül 25 ügyben már alkalmazható lett volna a különleges bánásmód jogintézménye.

⁷⁷ 1 esetben 1.029.000 forint elmaradt munkabér és 50.000 forint összegű havi járadék iránt nyújtott be igényt a zaklatásban érintett nő testvére az azzal összefüggésben elkövetett maradandó fogyatékoságot és súlyos egészségromlást okozó súlyos testi sértés sértettként, és 1 esetben 50.000 forint és két napi közmunka bérének megtérítésére tartott igényt az elkövető volt felesége a zaklatás mellett elkövetett életveszélyt okozó súlyos testi sértéssel összefüggésben.

⁷⁸ 1 esetben 2 millió forint az egyik kapcsolati erőszak körében értékelt ügyben, 1 esetben 10 millió forint a zaklatással összefüggésben elkövetett maradandó fogyatékoságot és súlyos egészségromlást okozó súlyos testi sértés tekintetében és 1 esetben szexuális erőszak elkövetésével összefüggésben.

A polgári jogi igények érdemi elbírálásának csekély arányát az interjúk során megkérdezett szakemberek közül többen is alátámasztották: úgy nyilatkoztak, hogy tapasztalatuk szerint a polgári jogi igény érvényesítése egyáltalán nem illeszkedik a büntetőeljárásba, és a büntetőbírók nem szeretnek vele foglalkozni, mert nem elégséges körükben a jogintézmény hatékony alkalmazásához szükséges polgári jogi tudás - a kártérítéssel kapcsolatos igényekről való döntést inkább a polgári bíróságokra hárítják. Ugyanakkor azt tapasztalták, hogy a bűncselekmények sértettjei számára valóban hasznos és előremutató lenne, ha a büntetőeljárásban a bűncselekménnyel kapcsolatban felmerült vagyoni igényeiket érvényesíthetnék.

Azonban a polgári ügyek között sem szerepeltek sokkal nagyobb arányban a kapcsolati erőszakot, a szexuális erőszakot vagy a zaklatást követően indított kártérítési, illetve sérelemdíj iránti perek. Egy nyilatkozó ügyvéd ugyan nem kapcsolati erőszak miatt, de párkapcsolati kontextusban elkövetett súlyos testi sértés miatt látott el képviselőt kártérítés, illetve sérelemdíj iránti polgári ügyben. Más ügyvéd arról számolt be, hogy találkozott nagyságrendileg 20-30 ügygel, amely a kutatás fókuszát képező három bűncselekménnyel kapcsolatos, azonban polgári peres eljárás vagy egyéb igényérvényesítés ténylegesen összesen 5 ügyben indult.

Az eljárások hosszát az anonimizált polgári határozatok alapján nem tudtuk elemezni, mivel azok a keresetindítás idejét sajnálatos módon nem tartalmazták, azt azonban górcső alá tudtuk venni, hogy az első- és a másodfok között mennyi idő alatt futnak át a perek. Eszerint átlagosan 7,5-8 hónapba telt, míg a másodfokú bíróság érdemi döntést hozott a fellebbezés nyomán, de itt is megmutatkozik, hogy a fővárosban az ügykezelés lassabban megy, hozzáátve, hogy a mintában a leghosszabb ideig, 18 hónapig a Győri Ítéltáblának tartott, mire felülbírálta az elsőfokú döntést. Itt kell megjegyezni, hogy egyetlen olyan per sem volt, ahol az elsőfokú ítélet fellebbezés hiányában jogerőssé vált volna, minden vizsgált esetben valamelyik – olykor mindkét – fél élt a rendes jogorvoslat lehetőségével. Egyetlen határozatból derült ki a keresetindítás időpontja, itt tehát pontosan nyomon követhető volt, hogy elsőfokú ítélet a kereset benyújtását követően 4 év 7 hónap múlva született, míg az ügy jogerős lezárására a kereset előterjesztésétől számított 5 év 8 hónappal később került sor.

Az előzmények kapcsán érdemes jelezni, hogy a vizsgált esetekre az volt a jellemző, hogy a kártérítési per megindítását megelőzően az alperest jogerősen elmarasztalták a felperes sérelmére elkövetett bűncselekmény elkövetése vagy az egyenlő bánásmód megsértése miatt. A vizsgált esetek közül összesen 1 olyan volt, ahol nem folyt a személyiségi jogsértés alapját képező cselekmény miatt büntetőeljárás a kártérítési per előtt, további 2 olyan ügy volt, ahol a sérelemdíjas perrel párhuzamosan folyt a büntetőeljárás és 1 olyan eset, ahol a kártérítési per előzményeként az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt zajlott eljárás szexuális zaklatás miatt.⁷⁹ Megjegyzendő, hogy

⁷⁹ Az Egyenlő Bánásmód Hatóság 2021. január 1-jei hatállyal megszűnt, feladatai az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalába olvadtak. Az *alapvető jogok biztosa veszi át az Egyenlő Bánásmód Hatóság feladatait* [online], Az AJBH honlapja, [megtekintve: 2022.01.12.], Elérhető: <https://www.ajbh.hu/-/az-alapveto-jogok-biztosa-veszi-at-az-egyenlo-banasmod-hatosag-feladatait>

abban az 1 esetben is, ahol a felperes nem kezdeményezte a büntetőeljárás lefolytatását, a bíróság ítélete indoklásában ezt felróta neki, hátrányára értékelte. Levonható tehát az a következtetés, hogy az áldozatok szinte kizárólag akkor mernek sérelemdíjért, kártérítésért a bírósághoz folyamodni, ha korábban jogerős bírósági ítélet kimondta az elkövető felelősségét a cselekmény elkövetéséért. Önmagában ez a tény a nők elleni erőszak túlélőinek jelentős hányadát kizárja a személyiségi jogi jogsértés miatti perindításból, hiszen Magyarországon igen magas ennek az erőszakformának a látenciája, sokan eleve nem kérik a hatóságok segítségét, még többen pedig nem kapnak hatékony védelmet. A látenciához hozzájáruló tényező, így pedig további akadálya a kártérítés, illetve sérelemdíj iránti eljárások indításának a jogszabályi keretek bántalmazott nők valóságát figyelmen kívül hagyó volta, így például az igényérvényesítésre nyitva álló határidő tartama. Ilyennek tekinthető a szexuális erőszak egyik alapeseténél⁸⁰ például a magánindítvány, amely a bűncselekmény elkövetésétől számított mindössze 30 napot állít az áldozat rendelkezésére, hogy feljelentéssel éljen. A traumatizáltság mértéke a szexuális erőszak bűncselekmény áldozataiban különösen magasnak tekinthető,⁸¹ mely igen gyakran az érdekvérvényesítésnek is komoly gátat szab.⁸² Ennek okán sok esetben még a bűncselekmény megtörténtének hatósági jelzésére, és így magára a büntetőeljárásra sem kerül sor. Ezzel a gyakorlatban a szexuális erőszak áldozatainak jelentős köre eleve elesik annak a lehetőségétől, hogy reális eséllyel kártérítésért, sérelemdíjért folyamodjon az őt ténylegesen ért bűncselekmény miatt - melynek hatásait és negatív következményeit a hatósági eljárás meg nem indulásától függetlenül magán viselik, és jogosultak lennének ennek kompenzálására.

Tapasztalataink szerint a büntetőjogi felelősségre vonás vagy a súlyosabb vagy azokban az esetekben történik csak meg, ahol a sértett maga gondoskodik a bizonyítékok előállításáról, beszerzéséről. Ugyan nem tudjuk, hogy ez a gyakorlat azért alakult ki, mert a polgári perben eljáró bíróságok az előzményi büntetőeljárás lefolytatását elvárták vagy az érintettek nem akartak kockáztatni, hogy büntető ítélet hiányában kérjenek sérelemdíjat/kártérítést, jelenleg ez a bevett eljárás, melyet csak célzott próbaperek nyomán tudnánk tesztelni.

Ami az előzményi bűncselekményeket illeti, legtöbbször párkapcsolaton belül elkövetett könnyű, illetve súlyos/életveszélyt okozó testi sértés állt a háttérben, de a vizsgált esetekben talákoztunk még zaklatással, garázdasággal, rongálással, magánlaksértéssel, személyes adattal visszaéléssel, rágalmazással, becsületsértéssel, személyi szabadság megsértésével, löfegyverrel visszaéléssel,

⁸⁰ Btk. 197. § (1) bekezdés a) pont

⁸¹ A súlyos trauma tünetek a túlélő nők 94%-ban akár a bűncselekményt követő 2 héten keresztül fennállhat, míg 65%-nál ezek a tünetek a bűncselekményt követő 30 napon túl is jelen lehetnek. In: Barbara Olasov Rothbaum, Edna B. Foa, David S. Rigs, Tamara Murdock, William Walsh: A Prospective Examination of Post-Traumatic Stress Disorder in Rape Victims, *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 5, No. 3, New Jersey, Wiley Online Library, 1992, 463. oldal

⁸² Judith Herman: *Trauma és gyógyulás - Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig*, Budapest, 2011, Háttér Kiadó, 65. oldal. Eredeti megjelenés: Judith Lewis Herman: *Trauma and Recovery. The Aftermath of violence - from Domestic Abuse to Political Terror*, New York, 1997, Basic Books.

emberölés kísérletével, kiskorú veszélyeztetésével, szexuális erőszakkal és gyermekpornográfiával. Itt hívjuk fel rá a figyelmet, hogy két eset (emberölési kísérlet és 12 éven aluli gyermek sérelmére folytatólagosan elkövetett szexuális erőszak) kivételével az elkövetők nem végrehajtandó szabadságvesztés büntetésben részesültek, hanem pénzbüntetésben, próbára bocsátásban, megrovásban. Ettől nyilvánvalóan nem függetlenül tetten érhető volt a büntetést követően is folytatódó bántalmazás. Az ügyek elemzéséből az is világosan kitűnik, hogy míg a próbára bocsátásnak érzékelhető visszatartó ereje volt a későbbi bűnelkövetésben, a megrovásnak és pénzbüntetésnek ellenben semmi.⁸³ A kártérítések alapjául szolgáló erőszakformák közül 10 ügyben fellelhető volt a lelki abúzus megnyilvánulása. Ilyenek voltak a dehonesztáló fényképek nyilvánosságra hozatalával fenyegetés, a Facebookon lejárató hangvételi poszt megjelentetése, leköpés, a bántalmazott nő munkahelyére bejárás és ott rossz hírének keltése, a bántalmazott főnökeinek küldött levelek, melyben a nőt szidalmazza, SMS-ekkel zaklatás, kényszerítő kontroll⁸⁴ és fenyegető zaklatás, a kapcsolattartás éveken keresztül történő akadályozása és az eljárási/jogi zaklatás. Összesen 8 ügyben találtuk nyomát testi sértésnek, mely a pofontól a csonttöréseken át az életveszélyt, illetve maradandó sérülést okozó, az áldozat nemi szervét lúggal leöntő elkövetési magatartásig terjedt. Szóbeli erőszakot egy perben rögzített a bíróság (vélelmezzük, hogy ennél jóval többször fordulhatott ez elő), ekkor is a felperes főleg azt sérelmezte, hogy őt az alperes „*mocskos cigány kurvának*” nevezte, pedig ő nem roma származású, szexuális erőszak pedig 2 perben szolgálta a kártérítés alapját: egyikben a vérszerinti anya és a mostoha apa részéről a kislány 8-17 éves kora között elszenvedett rendszeres nemi erőszak, míg a másik ügyben 3 közfoglalkoztatott nőnek a szexuális zaklatása a település polgármestere részéről állt a kártérítési per háttérében.⁸⁵

A peres felek személye, illetve egymáshoz fűződő kapcsolata tekintetében azt tapasztaltuk, hogy egy híján mindegyik ügyben férfi volt az elkövető és nő az áldozat, 1 esetben egy szülőpár, tehát 1 férfi és 1 nő bántalmazta lánygyerekeket, 1 esetben pedig a nő mellett annak új házastársa is a támadások célpontjává vált. A 11 esetből 8 ügyben a volt partner, volt udvarló, volt házastárs, volt élettárs került alperesi pozícióba, mint a jogsértések elkövetője, 1 ügyben a mostohaapa, illetve anya, 2 ügyben a volt munkáltató ellen indult a peres eljárás, egyik perben pedig a II. rendű alperesként az elkövetővel együtt a személyes védelem elrendelését elmulasztó rendőrkapitányság is perbe vonásra került.

⁸³ Hivatkozunk az Európa Tanács nők elleni erőszak és a párkapcsolati és családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló, Isztambulban, 2011. május 11-én kelt Egyezménye (továbbiakban: Isztambuli Egyezmény) 45. Cikkében foglaltakra, melynek értelmében a nőket – nemük alapján - érintő bűncselekmények „hatékony, arányos és visszatartó erejű, a bűncselekmény súlyosságát figyelembe vevő szankciókkal legyenek büntethetők. E szankciók közé tartozhatnak adott esetben a szabadságvesztéssel járó büntetések is, amelyek kiadatáshoz vezethetnek.”

⁸⁴ A bántalmazó eszköztár részeként olyan cselekményeket fed le, amelyek közvetlen erőszak kifejtése nélkül alkalmasak arra, hogy a bántalmazott a bántalmazó akaratának megfelelő magatartást tanúsítson.

⁸⁵ Utóbbi nem a Btk. szerinti bűncselekményként, hanem az egyenlő bánásmódról szóló 2003. évi CXXV. törvény 10. § (1) bekezdése szerinti zaklatásként szerepelt a perben.

Az elkövetett cselekmények a személyiségi jogi perekben az emberi méltósághoz, becsülethez, a testi épséghez és egészséghez, a személyes szabadsághoz, a magán- és családi élet zavartalanságához, a magánszféra sérthetetlenségéhez, a magántitok védelméhez, az egyenlő bánásmódhoz, a képmáshoz, hangfelvételhez és az önrendelkezés szabadságához fűződő jogok megsértéseként jelentek meg. A fizikai bántalmazás esetén a bíróság minden esetben kimondta a testi épséghez, egészséghez fűződő személyiségi jog megsértését, és jellemzően legalább két személyiségi jog megsértését is megállapíthatónak találta az egyes ügyekben. Így a munkahelyére monoklival, sántikálva érkező jegyző foglalkozású felperes esetén a testi épséghez, egészséghez fűződő személyiségi jog megsértése mellett az emberi méltóság sérelme került megállapításra. A volt élettársának kocsiába GPS nyomkövetőt telepítő férfi, aki így hónapokig követte őt elhagyó élettársa minden lépését, a bíróság szerint megsértette a nő magánélethez fűződő személyiségi jogát, a kiskorúról pornográf felvételek készítését egy másik esetben a kislány emberi méltósága mellett a képmáshoz, hangfelvételhez való jogát is sértő tevékenységnek minősítette a bíróság. A Pécsi Ítéltábla Pf.20.148/2016/5. számú ítéletével megállapította, hogy az alperes megsértette a volt élettársa képmáshoz fűződő személyiségi jogát azzal a magatartásával, hogy saját Facebook oldalán elhelyezett „Szégyen albumom” jelöléssel a nőről alkoholos állapotban készült képfelvételeket tett hozzáférhetővé mások számára, továbbá megállapította, hogy a férfi megsértette a felperes magántitokhoz való jogát azzal a magatartásával, hogy a felperes egészségi állapotára, kóros szenvedélyére vonatkozó különleges adatokat a felperes volt férje részére átadta, aki ennek birtokában pert indított a közös gyerekek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatására. Ezen kívül a bíróság ebben az esetben azt is megállapította, hogy az alperes *„megsértette a felperes magánélethez, kapcsolattartáshoz fűződő jogát azzal, hogy a felperesről készült képfelvételek nyilvánosságra hozatalának kilátásba helyezésével a felperest napi szintű internetes kapcsolattartásra kényszerítette és megsértette a felperes egészséghez fűződő jogát azzal, hogy a felperes italába alkalmanként Xanaxot kevert.”*

Szintén egy igen jellegzetes bántalmazó magatartássorozatot szankcionált a Fővárosi Törvényszék P.24.138/2010/80. számú ítéletével, amikor megállapította, hogy a volt férje megsértette a rendőr foglalkozású felperes *magán-, és családi élet zavartalanságához, családban éléshez fűződő személyiségi jogát* azzal, hogy 2 év 3 hónapon keresztül nem biztosította a nála nevelkedő gyermekével a kapcsolattartás jogát, valamint megsértette a *felperes magánszférája sérthetetlenségéhez fűződő személyiségi jogát* azzal, hogy az őt állományban tartó rendőrkapitányság parancsnokához 3, a nő magánéletére, illetve feltételezett szolgálatszégésére vonatkozó levelet küldött, továbbá a felperes munkáltatója elé tárta egy gyermektartási és gyermekelhelyezési perben készült igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálat felperesre vonatkozó eredményét - ez utóbbi bejelentéseivel a felperes *magántitok védelméhez fűződő személyiségi jogát* is megsértette. *„Továbbá alperes megsértette a felperes emberi méltóságát is azzal, hogy fenti bejelentéseivel, illetve ezek nyomán*

indított további (ügyészi) eljárásokat kezdeményező cselekedeteivel, különféle polgári és büntetőeljárások kezdeményezésével felperes hivatásbeli, emberi lejáratására törekedett, és törekszik.”

Elmondható, hogy a sérelemdíj/nem vagyoni kártérítés megítélt összege nemzetközi összehasonlításban is, meglehetősen alacsony szintű, s mivel az ügyfelek is sok esetben az amerikai példákból inspirálódnak, így az is tipikus, hogy nagyságrendekkel magasabb összegre nyújtják be a keresetet, mint amennyit végül megkapnak. A vizsgált 11 perből (1 ugyanis még folyamatban van, ott még elsőfokú ítélet sem született), összesen 1 per zárult a kereset elutasításával, minden más ügyben valamilyen összegben, de megítélték a személyiségi jogsértés folytán a kártérítést/sérelemdíjat. Ez az 1 per is némileg kivételes volt, itt ugyanis a bántalmazott nő a sérüléseit ellátó kórház perelte (segítségünkkel), amiért nem tettek eleget a rendőrség felé bejelentési kötelezettségüknek. A maradék 10 perben összesen 2 olyan eset volt, amikor a bíróság megítélte a kért összeget teljes egészében, a többi ügyben a kereseti kérelemhez képest azt jócskán csökkentette. Erre a 2 perre az volt a jellemző, hogy a felperes kirívóan súlyos sérülést szenvedett el. Egyikben 15 millió forint nem vagyoni kárt ítélt meg a bíróság a bántalmazott nő új házastársának, akit a volt élettárs nyakon lőtt, s emiatt lebénult, magatehetetlenné vált, 3 millió forintot az érintett nőnek és 1-1 millió forintot a gyerekeknek, a másik esetben megkapta a kért 25 millió forintot az a nő, akit volt partnere maró lúggal öntött le és kábult állapotban magára hagyott a lakásában.⁸⁶ Volt olyan szélsőséges eset, amikor a kért 6 millió forint nem vagyoni kártérítés helyett a sértett fél 1 millió forintban részesült, illetve 30 millió forint helyett 15 millió forint sérelemdíjat tartott a bíróság arányosnak a reparációra, az ügyek többségére azonban a kisebb mértékű csökkentés volt a jellemző: a kért 1 millió forint helyett 600, 500, 400, 300 ezer, 3 millió helyett 1 millió forint, 2 millió forint helyett 1,5 millió forintot vélt a bíróság arányosnak.

Azon 10 eljárás közül, melyekben a keresetnek részben vagy egészben a bíróság helyt adott és már jogerősen lezárultak, 8 perben nem változtatott a másodfokú bíróság a megítélt sérelemdíj/nem vagyoni kár összegén, 1 esetben 1 millió forintról 2 millióra emelte, egy másik ügyben pedig 1 millió forintról 750 ezer forintra mérsékelte azt. A sérelemdíj összegén kívül is az volt általánosnak mondható a vizsgált esetekben, hogy a másodfokú bíróság minimális módosításokat hajtott csak végre az elsőfokú döntésen. Ennek példaként mellőzte az első fokon megállapított családban éléshez fűződő jog megsértésének megállapítását, mivel a jogsértések elkövetésekor a peres felek már nem éltek egymással életközösségben, egy másik esetben korrigálták az elszámolt illetékfizetési kötelezettség mértékét, de arra is volt példa, hogy a perköltség összegén változtattak, vagy az első fokon elrendelt nyilvános elégtételt módosította az ítéletábra magánlevélben történő bocsánatkérésre.

⁸⁶ Nyögvenyelős procedura után, de megérkezett Renner Erika számlájára a 25 millió forintos kártérítés [online], Telex, [megtekintve: 2022.01.10], Elérhető: <<https://telex.hu/belfold/2021/10/06/renner-erika-karteritesi-osszeg-utalas>>

A nem vagyoni kárpótlás, illetve a sérelemdíj megállapításának szempontjaival szinte valamennyi érdemi határozatban részletesen foglalkozott a bíróság.⁸⁷ A kutatásba vont esetekben a nem vagyoni kárpótlás és a sérelemdíj összege 300 ezer forint és 25 millió forint között mozgott, mely nem mutatott számottevő különbséget a nem nők elleni erőszak áldozatai számára megítélt kompenzációhoz képest. E körben a jogalkalmazás viszonylag egységes, ezért előzetesen tudható elvek mentén, a kialakult joggyakorlatból kiindulva határozza meg a kártérítés/sérelemdíj nagyságát. A Kúria Pfv.22.932/2016/6. számú határozatában leszögezte, hogy a nem vagyoni kártérítés összegének meghatározása során a bírói gyakorlat összehasonlításra alkalmas más ügyben hozott döntéseit is értékelni kell, mely azonban nem jelenthet mechanikus számszerűsíthető összevetésen alapuló vizsgálatot. A Győri Ítéltábla például a Pf.20.240/2018/5. számú ítéletében ki is mondta, hogy a 15 millió forintot meghaladó összegű nem vagyoni kártérítés *„a bírói gyakorlatban olyan esetekben került alkalmazásra, ahol a károsult oly mértékű egészségkárosodása is bekövetkezett, mely a jövőben az emberinek tekinthető vagy a csak részlegesen teljes élet lehetőségétől is megfosztotta a károsultat.”* E tételmondatra példát is hozva említett egy olyan esetet, ahol a bíróság 22 millió forint nem vagyoni kártérítést juttatott egy közlekedési baleset miatt éberkómába esett személy javára, 14 millió forint nem vagyoni kártérítést ítélt meg egy agyi károsodást szenvedett, önellátásra képtelen és csak járókerettel helyet változtatni képes károsodott részére, s 12,5 millió forint összegű nem vagyoni kártérítést határozott meg egy féloldali bénulást elszenvedett ember számára. A tanulmányozott esetek alapján is az a kép rajzolódik ki, hogy az egyszeri vagy kisebb súlyú fizikai, lelki bántalmazással okozott jogsérelem orvoslására megítélt nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj összeg 1 millió forint alatt marad, míg az extrém erőszakot elszenvedett, radikális életminőség-romlás kompenzálására sem dönt a bíróság jellemzően 20 millió forint fölötti összegről.

Ugyan elvi szinten a különböző pszichés, lelki betegségek megalapoznak sérelemdíj iránti igényt, a fizikai sérülések állnak jelenleg a bírósági perek fókuszában, melyek bizonyítása minden esetben pszichológus vagy pszichiáter szakértő bevonásával történik.⁸⁸ A szakértő a kirendelő által megjelölt kérdéseket vizsgálhatja, így a bíróság előzetes ismerete különös hangsúllyal jelenik meg abban, hogy milyen sérülések megállapítására térhet ki a szakértői vizsgálat. A megkérdezett szakértők

⁸⁷ A régebbi ügyekben, utalva az 1959. évi IV. törvény (régi Ptk.) 339. § (1) és. 355. § (2) bekezdésében foglaltakra, leszögezték, hogy a nem vagyoni kártérítésnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy az okozott sérelmet a pénzbeli megtérítés nagyságrendjével nyújtotta előnyökkel enyhítse, és megközelítse azt a mértéket, amellyel a károsult megromlott életminősége ténylegesen pozitív irányba mozdítható. Az új Ptk. alapján elbírált ügyekben a bíróság több esetben is felhívta arra a figyelmet, hogy a sérelemdíjnak semmiképp nem az elkövető megbüntetésére az elsődleges célja, sokkal hangsúlyosabban merül fel e jogintézmény reparatív és preventív funkciója - reflektálva az új Ptk. 2:52. § szakaszához fűzött indoklásra, mely szerint *„a sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése”*. Szinte minden ítéletben utalt a bíróság az új Ptk. 2:52. §-ának (3) bekezdésére, mely szerint a sérelemdíj mértékét az eset körülményeire - különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására - tekintettel, egy összegben kell meghatározni.

⁸⁸ Az interjúk során megkérdezett igazságügyi szakértőket leginkább szexuális erőszak elkövetése miatt indult ügyekben rendelték ki, kisebb részben kapcsolati erőszak és legkevésbé jellemzően zaklatás miatt indult eljárásokban.

megosztották, hogy a lelki sérülések megállapításával kapcsolatban a legfőbb akadályként az erre vonatkozó kérdések hiányát tapasztalták a bírósági eljárások során. Ugyan a szakértő kirendelése során a „szakértők egyéb észrevételei” részben plusz információkat részletezhet, a nők elleni erőszak természetével kapcsolatos tudás azonban nem képi részét átfogóan a szakértők szakmai képzésének, így az is gyakori probléma, hogy az ügy, a károk megállapításának szempontjából fontos információk még itt sem jelennek meg.

Feltűnő, hogy a vizsgált perekben mindössze 3 esetben terjesztettek elő vagyoni kár megtérítése iránti igényt, melyből kettőt a bíróság nem talált megalapozottnak. Járadékot csak annak a károsultnak, illetve családjának ítelt meg, aki a támadásban majdnem életét vesztette, s bár sikerült őt megmenteni, de így is lebénult, önellátásra képtelenné vált. Az ő esetében a bíróság a közlekedési többletköltség, a gyógyszerköltség, az ápolási-gondozási kisegítői és a háztartási kisegítői járadékra kötelezést találta megalapozottnak, s figyelembe vette a kieső jövedelem és a kieső munkaérték miatti bevételkiesést is.

A párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos ismeretek a bírósági ítéletek érvelésében nem kerültek előtérbe, ellenben megfigyelhető volt a nők felelősségét firtató hozzáállás. Így például a bíróságok az áldozat kárenyhítési kötelezettségének elmulasztásaként értékelték, amennyiben a bántalmazást követően nem tett rögtön feljelentést, vagy nem költözött rövidesen külön a bántalmazójától.⁸⁹

Végezetül megemlítenénk még az ítéletek indokolásának részletességét. Általánosságban úgy tűnik, hogy az érdemi határozatok lényegretörőek, túlzott részletekbe azonban nem mennek bele sem az eset ismertetése, sem az indokolás terén. Ennek kapcsán megjegyzendő, hogy a másodfokú határozatok értelemszerűen jóval rövidebbek, mint az elsőfokúak. A vizsgált iratok között előfordultak szélsőségek is: 26 oldal hosszan ismertetette döntését a Fővárosi Törvényszék bírója, míg találtunk 5, illetve 6 oldalas elsőfokú ítéleteket is. Nem észleltünk markáns különbséget a keresetet elutasító és az annak helyt adó határozat indokolásának minősége és részletessége között.

⁸⁹ A Győri Ítéltábla Pf.20.069/2015/7. sz. ítéletéből: „A felperes személyiségi jogát az alperesek nem sértették meg, a bejelentés elmulasztása a felperes által elszenvedett jogsértéssel, s a jogsértés következtében őt ért hátrányokkal nem áll okozati összefüggésben. A felperes az őt ért hátrányt a feljelentés megtételével, különösen a férjétől való különválással megelőzhette, mérsékelhette volna. Ennek elmaradását a bíróság a kárenyhítési kötelezettség elmulasztása körében értékelte és a felperes keresetét elutasította.”

A Budapest Környéki Törvényszék P. 20.512/2015/4. sz. ítéletéből: „A bíróság azt is értékelte, hogy a felperes az alperes által okozott sérelmek bekövetkezése óta is a közös lakásban maradt, el nem költözött a fizikai és lelki állapota helyreállítása, a saját megnyugvása érdekében, így ezzel maga is közrejátszott, lehetőséget adott az alperesi jogsértések megismételhetőségére.”

A Fővárosi Törvényszék P.25.191/2013/30. sz. ítéletéből: „A felperesi előadással szemben nem találta megalapozottnak azt az állítást, hogy félelemérzete állandósult. A perbeli bántalmazást követően a felperes még közel 2,5 évig az alperessel élt együtt (...) munkáját bántalmazását követően is ellátta, életvitеле érdemben nem változott, funkcionalitását a fájdalom nem befolyásolta. (...) A felek közötti folyamatos pereskedés a konfliktusos viszonyt továbbra is fenntartja, ami - szakértői véleményben írtakra is figyelemmel - összefüggésbe hozható a felperes szubjektív fájdalmaival, mivel a konfliktusos kapcsolat fenntartásában a felperes maga is aktívan részt vesz (...)”

3.2.2 Az állam által nyújtott anyagi kompenzációt illetően

A 2015-2020 közötti időszakban Budapest főváros illetékességi területén szexuális erőszak elkövetése miatt 162 esetben, kapcsolati erőszak miatt 297 esetben, és zaklatás miatt 396 esetben keresték fel az áldozatsegítő szolgálatot. Országos szinten az azonnali pénzügyi segély tárgyában hozott döntések 2015-2020 időszakra esően 13.017 elbírált kérelmet tettek ki, állami kárenyhítés esetén ilyen szám nem állt rendelkezésünkre. Az általunk megkérdezett érintettek közül ketten igényeltek anyagi kompenzációt az áldozatsegítő szolgálattól, állami kárenyhítést mindketten igényeltek és meg is kapták az állami támogatást, azonnali pénzügyi segélyt az egyik áldozat igényelt és kapott az áldozatsegítő szolgálattól.

Az *azonnali pénzügyi segély* megítélésével, illetve elutasításával, valamint a konkrét összegek meghatározásának módjával kapcsolatban a méltányossági alapon, esetről esetre történő elbírálás tényén és a krízishelyzet - egyéni értelmezésnek tág teret adó - meghatározásán túl sok információ nem áll rendelkezésre. Ezáltal komoly döntési felelősség hárul az adott áldozatsegítő szakügyintézőre a jogosultság elbírálása és a konkrét összeg meghatározása terén, és nem követhető nyomon, hogy a különböző áldozatsegítő szolgálatok összehasonlítható helyzetben lévő áldozatok esetében vajon azonos módon döntenek-e az azonnali pénzügyi segély iránti kérelemről. Az egyik áldozat, aki mind az azonnali pénzügyi segélyt, mind az állami kárenyhítést kérte, nem értette, hogy a brutális bántalmazását követően miért nem a maximális összeget kapta az állami támogatási lehetőségek keretéből, holott a sérüléseinek hosszú távú következményei és az ezzel járó költségek ezt indokolták volna.

Általánosságban elmondható tapasztalat volt az érintettekkel folytatott interjúk során, hogy többségüknek nem volt tudomásuk az áldozatsegítő szolgálatról, és nem voltak tisztában azzal, hogy milyen szolgáltatások vehetőek igénybe. A pszichológiai és lelki, illetve a jogi segítségnyújtást több áldozat szívesen igénybe vette volna, ha tudatában lettek volna a lehetőségnek. Két áldozat számolt be arról, hogy az anyagi támogatási igényüket az áldozatsegítő szolgálat⁹⁰ visszautasította arra hivatkozva, hogy a velük (és egy esetben gyermekükkel) szemben elkövetett bűncselekmények esetén az anyagi támogatás nem alkalmazható.⁹¹

Bár jelenleg Magyarországon a bántalmazó kapcsolatból való kilépést támogató anyagi juttatás nem áll rendelkezésre, a lakhatási kiadás keretében elvileg lehetséges albérleti kaució részbeni vagy teljes kifizetése, illetve havi albérleti költség megállapítása azonnali pénzügyi segély keretében, ha a kapcsolati erőszak áldozata menekülne a bántalmazóval közösen lakott lakásból. Munkánk során találkoztunk olyan esettel, hogy a párkapcsolati bántalmazás után elrendelt távoltage követően az érintett nő nem tudta egyedül fenntartani az albérletet, és így havi albérleti költséget állapítottak meg részére. Amennyiben pedig a bántalmazó kapcsolatból krízisszállóra

⁹⁰ Mindkét esetben a fővároson kívüli illetékességi területű kormányhivatal járt el.

⁹¹ Ezek között a bűncselekmények között szerepelt az emberölés, a kiskorú veszélyeztetése, a garázdaság, a zaklatás, valamint a testi sértés.

menekülő nőnek más településre kellene utaznia, az utazási költségeire is elképzelhető, hogy adott esetben támogatás kérhető.

Az áldozatsegítő szolgálatnál az *állami kárenyhítés* igénylése körében a súlyos egészségkárosodásra jellemző példák lehetnek a bűncselekményekből eredő fizikai sérülések vagy olyan lelki következmények, mint például a PTSD (poszttraumás stressz szindróma), mely szintén állami kárenyhítésre adhat alapot. A kár bűncselekménnyel való okozati összefüggését elsősorban a kérelmező félnek kell bizonyítania, amely a rendőrségtől beszerzett igazolással, illetve orvosi dokumentumokkal, kórházi zárójelentéssel lehetséges, amelyek megjelölik a sérülés 8 napon túl gyógyuló voltát. Rendszerint a rendőrség rendel el bizonyítást, és szakértő bevonására az állami kárenyhítés iránti eljárásban akkor kerül sor, ha a körülmények további tisztázása szükséges, így pszichés sérülésnél például igazságügyi orvosszakértő bevonása jellemző. Ugyanakkor a bűncselekmény áldozatának is van lehetősége a pszichés károkra vonatkozó szakvélemény becsatolására. A kárenyhítés keretében továbbá arra is van lehetőség, hogy - ha a bűncselekmény sértettje igazolja a költségeit - a bírósági tárgyalásra való járás költségét megtéríttesse.

A támogatás időtartamát is érintettük az interjúk során. Az egyik érintett arról számolt be, hogy a 8,5 éven keresztül folyó bírósági eljárások idejével összevetve mindössze 3 hónapig áll rendelkezésére az állami kárenyhítés, holott a vele szemben elkövetett bűncselekményből eredő sérülésekkel kapcsolatos orvosi költségek többmillió nagyságrendű kiadásokat eredményeztek.

Az állami kárenyhítés összegét az ellenük elkövetett bűncselekmény kirívó súlyossága és hosszútávú következményei tekintetében mindkét áldozat alacsonynak találta ahhoz, hogy a bűncselekmény következtében felmerült kiadásait fedezze. Az egyik érintett beszámolt továbbá arról, hogy az állami kárenyhítésre való jogosultság megállapítása iránti eljárásban megalázó bánásmódban volt része: a kirendelt igazságügyi orvosszakértő elbagatellizálta a sérüléseit, a hatóságok megkérdőjelezték ezek bűncselekményből származó voltát, és vita folyt az orvosi beavatkozások esetleges luxuskiadás voltáról is. Holott *„a látás nem luxus dolog, hanem alapvető” - mondta.*

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény 24. § (1) bek. e) pontja alapján a bűncselekmény, illetve tulajdon elleni szabálysértés típusára figyelemmel az ismételt áldozattá válás elkerülésének lehetőségeiről - a szükségletei felmérését követően – az áldozatsegítő szolgálat tájékoztatja a hozzá forduló áldozatot. Az áldozattal közösen készített kockázatelemzés és biztonsági terv készítése ugyanakkor nem képezi az áldozatsegítő szolgálat eljárásának részét. Azon érintettek, akik eljutottak az áldozatsegítő szolgálathoz, valamennyire eltérő tapasztalatokról számoltak be, ugyanakkor közös pont volt, hogy úgy érezték, az áldozatsegítő szakügyintézők nem tudják, hogy mennyire megterhelő helyzetben vannak, és érdemben nem tudtak segíteni, mert nem rendelkeztek speciális ismeretekkel a párkapcsolati erőszakról. Olyan benyomás is szerepelt a beszámolók között, hogy az áldozat úgy érezte, hogy

kétségbe vonják a szavait és hitelességét, és ő érezte magát problémának, mert a hatóságokhoz fordult.

Korábban nem volt jellemző, hogy az áldozatsegítő szolgálat más hatóságtól (például a rendőrségtől) szerzett tudomást egy személy áldozattá válásáról, az áldozatoknak maguknak kellett felvenniük a kapcsolatot az áldozatvédelmi intézményrendszerrel, már ha tudomásuk volt róla, hogy milyen intézményekhez, milyen segítségért lehetne fordulni. Az ezzel kapcsolatos információhiányt több érintett is komoly problémaként nevezte meg az interjúk során.

Ennek fényében kedvezőnek tűnő változás, hogy 2021 januárjától kezdődött el az ún. opt-out rendszer kialakítása, amelynek során az áldozatvédelmi szolgálatok közvetlenül keresik fel a bűncselekmények áldozatait.⁹² Szintén egy 2021. január 1. napjától hatályos törvénymódosítás szerint az áldozatok kérelmeit az áldozatsegítő szolgálat már e-mailen keresztül is fogadja.⁹³ Az újonnan bevezetett opt-out rendszer eddigi hatásairól és az áldozatokkal történő kapcsolatfelvétel hatékonyságáról ez a kutatás azonban adatokkal még nem rendelkezik.

3.2.3 Az egyéb áldozati jogokat illetően

A rendőrséggel az összes megkérdezett érintett kapcsolatba került, illetve többen kórházban is jártak a bántalmazás okozta sérülések miatt, továbbá közös gyermek esetén a gyámhatósággal is rendszeresen kapcsolatot tartottak. Zömüknél megfigyelhető volt, hogy több alkalommal is érintkeztek a hatóságokkal, legtöbbször a rendőrséggel - egyik interjúalanyunk sem érezte kielégítőnek a hatósági tájékoztatást. Azokban az esetekben, amikor a rendőrség valamilyen formában mégis nyújtott tájékoztatást, az egyik esetben sem terjedt ki teljeskörűen az Áldozatvédelmi Irányelvben felsorolt valamennyi információra⁹⁴. A távoltartással kapcsolatos tájékoztatásról, a különleges bánásmódról szóló tájékoztatásról, illetve az áldozatsegítő szolgáltatások igénybevételének módjáról szóló információnyújtásról mindössze egy-egy érintett tudott beszámolni. Azonban utóbbi esetben sem terjedt ki a tájékoztatás a bűncselekmény sértettjei által igénybe vehető állami támogatási formákra. Azok az áldozatok, akik az áldozatsegítés ezen vagy más formáit igénybe vették, ismerősöktől, vagy saját utánajárás következtében szereztek tudomást ezen lehetőségekről.

Az egyik érintett arról nyilatkozott az interjú során, hogy áldozati igazolást az első körben eljáró nyomozó „elfelejtett” neki adni. Mint utólag olvasta, a jegyzőkönyv szerint kapott tájékoztatást és az áldozati igazolást nem kérte. Az erről szóló tájékoztatásra

⁹² Az Igazságügyi Minisztérium közleménye [online], Magyarország Kormánya, [megtekintve: 2022.01.03.], Elérhető: <<https://kormany.hu/hirek/az-igazsagugyi-miniszterium-kozlemenye-4>>

⁹³ Kedvezően változott az áldozatsegítési törvény [online], Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal, [megtekintve: 2020.12.28.], Elérhető: <<https://www.kormanyhivatal.hu/hu/komarov-esztergom/hirek/kedvezoen-valtozott-az-aldozatsegitesi-torveny>>

⁹⁴ Lásd Áldozatvédelmi Irányelv 3. és 4. cikk

nem emlékezett, bár hozzátette: lehetséges, hogy kapott tájékoztatást, de hajnalban, összevert és kimerült állapotban nem tudta magát képviselni. Abban azonban bizonyos volt, hogy az áldozati igazolás elutasítására nem került sor. A pénzügyi támogatásokról az ügyének a médiában történő megjelenése⁹⁵ után tájékoztatták a hatóságok az otthonában, valamint az áldozati igazolás lehetőségéről is, ami az ingyenes jogi, pénzügyi és lelki segítségnyújtásra való jogosultság előfeltétele. Az igénylés módjáról is kapott információt - ekkor igényelt azonnali pénzügyi segílyt. Az anyagi kompenzációt érintő peres lehetőségéről a kormányhivatal nem adott tájékoztatást.

Azon esetekben, ahol a rendőrség valamilyen formában mégis tájékoztatta a bűncselekmények áldozatait, ez mind szóban történt, két esetet kivéve, amikor az érintettek írásbeli tájékoztatást kaptak az igényelt információkról. Többen említették, hogy elképzelhetőnek tartják, hogy valamilyen tájékoztatást nyújthatott az eljáró rendőr, azonban közvetlenül az erőszakot követően nem voltak olyan állapotban, hogy az elhangzottakat pontosan követni tudják, és meg is jegyezzék. Általánosan megfigyelhető volt a beszámolók során, hogy az áldozatok a tájékoztatást nem érezték kellően érthetőnek, vagy azok csupán közléseket tartalmaztak az eljárás során következő technikai lépéséről, arról azonban, hogy milyen lehetőségeik és jogaik vannak arra, hogy aktív résztvevői lehessenek az őket érintő eljárásnak, a legtöbb esetben nem esett szó.

A hasznosnak és érthetőnek érzékelt, rendőrség által nyújtott tájékoztatás gyakran az éppen eljáró rendőr személyes kompetenciáján múltott: egy érintett ezzel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy legalább két alkalommal kívánt a rendőrségen személyesen feljelentést tenni zaklatás bűncselekménye miatt ugyanazon a rendőrkapitányságon. Harmadik alkalommal találkozott csupán olyan rendőrrel, aki hajlandó volt a feljelentésével érdemben foglalkozni, és kimerítő tájékoztatást nyújtani. Egy másik áldozat pedig arról számolt be, hogy az iratok megtekintésével kapcsolatos kérdésére konkrétan „*azt mondták, hogy semmi közöm hozzá.*”

Az iratokhoz való hozzáférés biztosításával kapcsolatos kelletlen magatartás több áldozat esetében felmerült. Annak ellenére, hogy az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 57.§ (2) bekezdés g) pontja szerint a feljelentésről készült jegyzőkönyvről a feljelentő részére illetékmentes másolat biztosítandó, és az Áldozatvédelmi Irányelv is kötelezettségként tartalmazza a feljelentésről szóló írásbeli igazolás átadását a bűncselekmények áldozatai részére.⁹⁶ Volt több olyan érintett, aki ennek lehetőségéről egyáltalán nem is tudott, a hatóságok a feljelentésről készült másolat átadását automatikus jelleggel az esetek tört részében biztosították. Azonban azok az áldozatok is, akik maguk kérték a feljelentésről és más iratokról készült másolatot⁹⁷, azt

⁹⁵ Vádat emeltek a volt katonatiszt ellen, aki brutálisan megverte Orosz Bernadettet [online], Index, [megtekintve: 2022.01.14], Elérhető: <<https://index.hu/belfold/2021/11/08/orosz-bernadett-bunugy-buncselekmeny-ugyeszseg-sulyos-testi-sertes/>>

⁹⁶ Lásd Áldozatvédelmi Irányelv 5. cikk (1) bekezdés

⁹⁷ Itv. 57.§ (2) bekezdés f) pontja

tapasztalták, hogy azt a hatóságok kvázi szívességgként biztosították számukra, amely esetek kétharmadában - az illetékmentességet biztosító jogszabály ellenére - díj ellenében nyújtották azt az áldozatok részére.

Egy esetben az egyik bántalmazás során történt intézkedésről szóló rendőrségi jegyzőkönyv kiadását az érintett kérelme ellenére megtagadták, azzal magyarázva, hogy az iratbetekintésre majd a bírósági eljárás keretein belül lesz lehetősége. Utóbb derült ki, hogy az intézkedésről se jegyzőkönyv, se jelentés nem készült. Egy másik esetben az áldozat úgy érezte, hogy a jegyzőkönyvben rosszul szereplő információk miatt zárhatták le a nyomozást a zaklatási ügyében. Más érintettek is azt tapasztalták, hogy a jegyzőkönyvben gyakran nem a tényállással egyező adatok szerepeltek, így annak szövegét a rendőrségen és a bíróságon egyaránt utólag többször javíttatniuk kellett. Az áldozatok arról számoltak be, hogy a hatóságok azt éreztették velük, hogy kellemetlenséget okoznak ezen joguk gyakorlásával, és próbálták őket elrettenteni attól, hogy iratbetekintési jogukkal éljenek.

Az iratbetekintési jog gyakorlása és az információhoz való hozzáférés tekintetében az áldozatok nemcsak a nyomozás során, hanem a bírósági szakban is támogatás helyett gyakran akadályokkal szembesülnek. Arra is hangzott el példa, hogy az eljáró büntetőbíró nemhogy a segítő jelenlétének a lehetőségére⁹⁸ nem hívta fel az áldozat figyelmét, hanem a tárgyaláson egyébként jelenlévő segítő egyenesen kiküldte a teremből. Az egyik érintett nő úgy nyilatkozott az interjú során, hogy a bűncselekmények áldozatai számára egyébként rendelkezésre álló jogokkal való élés lehetőségét „*ki kellett taposni a hatóságokból*”.

A hatóságok eljárásával kapcsolatos tapasztalatok komoly hatást gyakorolnak a bűncselekmény áldozatára, amelynek élménye az általa az áldozatvédelmi intézményrendszerbe vetett bizalom megerősítését, vagy éppen elvesztését okozza. Az utóbbi eshetőség alapjául szolgáló helytelen gyakorlatról számolt be az egyik áldozat, akit a rendőrség étlen-szomjan, fájdalmi csillapítása nélkül hallgatott ki hosszú időn keresztül. Bizalomvesztésről számolt be egy szexuális erőszak bűncselekményének áldozata, akinek a rendőrségen egymást követően háromszor kellett vallomást tennie, egy esetben közben, amikor még a sérüléseit fotózták, és ezt követően egy eljáró rendőr azzal vádolta meg, hogy biztosan hazudik. Semmiképpen sem minősíthető jó gyakorlatnak az olyan rendőrségi eljárás sem, ahol a nő megfélemlítése céljából a tanúkihallgatás során aláíratnak vele egy nyilatkozatot arról, hogy a későbbiekben nem fog panasszal élni a rendőrségi eljárással szemben. Ide sorolható továbbá a nők feljelenés megtételéről való lebeszélése, amely az érintetti beszámolókból és az egyesület saját tapasztalatai szerint is tömegesen előforduló jelenség, így rendszerszintű problémának tekinthető. Egy áldozat elmesélte, hogy a rendőrségtől a zaklatás miatt tenni kívánt feljelentés rögzítése helyett azzal küldték el, hogy „*menjen haza, kislány, oldja meg a családjával.*”

⁹⁸ Be. 59.§-60.§

Más érintett is beszámolt róla, hogy a vele szemben a volt partnere által elkövetett bűncselekményt „családi vitaként” kezelte az eljáró rendőrség, így legalább 5 alkalommal maradt el intézkedés a bántalmazóval szemben.

Általános jelenség volt az interjúalanyok körében, hogy nem érzik magukat biztonságban, mivel azt tapasztalták, hogy az őket ért bűncselekményeket a hatóságok nem veszik komolyan, elveszett az intézményrendszerbe vetett bizalmuk. Többen arról számoltak be, hogy kiszámíthatatlannak érezték az eljárások menetét, és azzal szembesültek, hogy a párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos ismeretekkel a hatóságok nem rendelkeztek, bagatellizálták az elkövetett bűncselekmények súlyosságát. Akadt az interjúalanyok között, aki a kártérítés iránti per megindítását ennek következtében elvetette, mivel ha az ellene elkövetett bűncselekmény megtörténtét is megkérdőjelezték a hatóságok, az ezen alapuló vagyoni igényeit miért vennék komolyan. Mások arról számoltak be, hogy a bántalmazó volt partnerek olyan súlyos eljárási zaklatásnak⁹⁹ tették őket ki, hogy azt sem tudták már követni, hogy éppen melyik ügygel kapcsolatban kaptak értesítést, így nem kívántak újabb eljárást indítani, csak nyugalmat szerettek volna, és normális keretek között élni.

Arra is gyakran látunk példát, hogy a bíróságok tárgyalás helyett inkább békítésre és az ügy mihamarabbi lezárására törekszenek. Ezt támasztotta alá az egyik általunk megkérdezett érintett is, akit gyermekeivel közösen mediációra kényszerítettek a bántalmazó apával való kapcsolat rendezése céljából. Az apa a soron következő láthatáson a gyermekeket a mediáción elhangzottak miatt fizikailag bántalmazta. Amikor az érintett anya ezt szóvá tette, őt tették felelőssé a mediáció kudarca miatt. *„Olyan, mintha nem emberekkel foglalkoznának, emberi sorsokkal” - mondta.*

Ekként a hatóságok a nők elleni erőszak bűncselekmények áldozataihoz való hozzáállása sok érintettben azt az érzetet kelti, hogy ugyan elméletben lehetősége van anyagi kompenzáció igénylésére, de annak olyan súlyos negatív következményei vannak rá nézve, hogy ennek kockázatát nem meri vállalni. Pedig *„sok erőt adna a nőknek, és bátran indítanának ilyen pereket, ha látnák a rendszer megértését”* - nyilatkozta egy ügyvéd.

Kirívó problémát jelent ezzel kapcsolatban a valódi és hatékony reakciót nyújtó elszámoltathatósági mechanizmusok teljes hiánya, így a hatósági hibák, mulasztások terheit és következményeit is az áldozatok cipelik. Több áldozat nyilatkozott úgy, hogy a hatósági eljárások lezárultát követően sem érzik azt, hogy biztonságban vannak, és így szélmalomharcnak tűnik számukra a vagyoni igények érvényesítése a bíróságon. Az áldozatok számára a legfontosabb előrelépést az jelentené, hogy *„biztonságban érezze magát a rendszerben”* - jelentette ki egy érintett.

⁹⁹ Lásd 1. számú melléklet.

Összegzés

A nők elleni erőszak körében kifejtett bűncselekményekkel kapcsolatos igényérvényesítés akadályai és az indított perek alacsony száma több tényező együttes fennállásából fakad. A kártérítési, illetve sérelemdíj iránti perek indításának lehetőségéről, a büntetőeljárás során a vagyoni igények érvényesítéséről polgári jogi igény formájában, illetve az állami anyagi támogatási formákról sok érintettnek nincsen tudomása, a jogszabályi keretek között előírt módon sem kapnak megfelelő tájékoztatást. A kárigények érvényesítésére a büntetőeljárás keretében továbbá nagyon szűk keretek között van mód, melynek következtében éppen azon bűncselekmények áldozatai esnek el az Áldozatvédelmi Irányelv által kimondottan is megcélzott, az áldozatok kímélése végett az eljárási terhek csökkentése érdekében bevezetni szándékozott jogintézmény előnyeitől, akiknek - az ellenük elkövetett bűncselekmény jellegéből kifolyólag - erre a leginkább szükségük van: az erőszakos, valamint az erőszak lehetőségével fenyegető bűncselekmények áldozatai tekintetében.

Továbbá az is gyakori, hogy az áldozat nem szeretne több eljárásban részt venni, mivel a kártérítési/sérelemdíjas eljárás során a bizonyítással összefüggő procedurális nehézségek magukban hordozzák az újratraumatizálás veszélyét, különösképpen arra tekintettel, hogy az áldozatvédelmi intézkedések teljes hiányát tapasztalták már a pereket megelőző büntetőeljárások során is.¹⁰⁰ A polgári perekben a bűncselekményből származó kár és/vagy sérelemdíj érvényesítésekor ezek a büntetőügyekben elvi szinten legalább megjelenő áldozatvédelmi intézkedések még jogszabályi szinten sem jelennek meg; az erőszakos előzményeket a polgári jog teljesen reflektálatlanul hagyja, mely elrettenti az erőszak áldozatait az anyagi jogaik érvényesítésében.

Abban az esetben is, ha az érintett szeretne eljárást indítani, erre gyakran akkor kerül sor, amikor a konkrét ügyben az igényérvényesítés már kizárt (elévülés), vagy a jogalkotó nem minősíti jogilag jelentősnek az adott cselekményt, illetve maga az ügyvéd előzetesen szűrést végez annak mentén, hogy megítélése mentén az adott ügy a bíróság előtt sikeresen képviselhető-e - ezáltal már az ügyek elindításának arányára is hat a bírói gyakorlat.

Ezen kívül a perbe lépés esetén fennálló komoly anyagi és lelki igénybevétellel nem áll arányban a sérelemdíj összege – pernyertesség esetén, a bántalmazó ellencsapásának reális lehetőségével párosulva – a nők elleni erőszak áldozatai számára a mai magyar jogalkalmazási gyakorlat alapján egyszerűen nem teszi rentábilissá a kártérítési/sérelemdíj iránti perek indítását.

¹⁰⁰ Például figyelmen kívül hagyják a hatóságok az eljárási zaklatást.

Bibliográfia

Jogsabályok:

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

A bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. törvény

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény

A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény

Az egyenlő bánásmódról szóló 2003. évi CXXV. törvény

Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény

A költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXXVIII. törvény

Az Európai Unió irányelvei:

A bűncselekmények sértettjeinek járó kártérítésről szóló a Tanács 2004/80/EK irányelve

A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelve

Nemzetközi Egyezmények:

Az Európa Tanács Egyezménye a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról (Isztambuli Egyezmény)

Tanulmányok:

Dr. Fejesné dr. Varga Zita: A büntetőeljárásban érvényesített polgári jogi igény megjelenése a perújítás intézményében, *Az új Btk.* [online], Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2017, Elérhető: https://ujbtk.hu/dr-fejesne-dr-varga-zita-a-buntetoeljarasban-ervenyesített-polgari-jogi-igeny-megjelenese-a-perujitas-intezmenyeben/#_ftn2

Komáromi Brigitta: Kártérítés a büntetőperben (A polgári anyagi és eljárásjogi szabályok érvényesülése a büntetőeljárás bírósági szakaszában), *Az új Btk.* [online], Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2015, Elérhető: https://ujbtk.hu/komaroni-brigitta-karterites-a-buntetoperben/#_ftn3

Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés, *Állam-és Jogtudomány*, 2016/1.

Dr. Dicső Gáborné Dr. Harsányi Beáta Andrea: A polgári jogi igény elbírálásának szabályai az új Be. tükrében, *Az új Btk.* [online], Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2019, Elérhető: https://ujbtk.hu/dr-dicso-gaborne-dr-harsanyi-beata-andrea-a-polgari-jogi-igeny-elbiralasanak-szabalyai-az-uj-be-tukreben/#_ftn2

Fézer Tamás: Megőrizve megszüntetni! A sérelemdíj bevezetésének korai tapasztalatai. In: Gárdos-Orosz Fruzsina, Menyhárd Attila (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve.* Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2019.

Barbara Olasov Rothbaum, Edna B. Foa, David S. Rigs, Tamera Murdock, William Walsh: A Prospective Examination of Post-Traumatic Stress Disorder in Rape Victims, *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 5, No. 3, New Jersey, Wiley Online Library, 1992.

Judith Herman: *Trauma és gyógyulás - Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig*, Budapest, 2011, Háttér Kiadó, 65. oldal. Eredeti megjelenés: Judith Lewis Herman: *Trauma and Recovery. The Aftermath of violence - from Domestic Abuse to Political Terror*, New York, 1997, Basic Books.

Parlamenti források:

A gyermekek és a nők védelmének fontosságáról, valamint az Isztambuli Egyezményhez való csatlakozás elutasításáról szóló politikai nyilatkozat [online], A Parlament honlapja, [megtekintve: 2022.01.04.], Elérhető: <https://www.parlament.hu/irom41/10393/10393.pdf>

A börtönzsűfoltosság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló T/13954. számú törvényjavaslat indokolása [online], Jogkódex

Kommentárok:

Dr. Akác Zoltán, Dr. Belegi Zoltán, Dr. Belovics Ervin, Dr. Csák Zoltán, Dr. Czirák Ágnes, Dr. Kónya István, Dr. Láng László, Dr. Márki Zoltán, Dr. Mészáros Róza: *Büntetőeljárás jog I-II. - új Be. - Kommentár a gyakorlat számára* [online], Budapest, 2021, A HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Jogkódex

Közérdekű adatigénylések:

Közérdekű adatigénylés az áldozatsegítő szolgálattal kapcsolatos egyes kérdésekről (BP/ASTK/00008-2/2021.), Budapest Főváros Kormányhivatala, Gyámügyi és Igazságügyi Főosztály

Bírósági határozatok:

BH 1984.11.439
BH 1983.4.148
IH 2008.8

Bírósági ítéletek:

B.536/2017/330	B.560/2019/9	B.7/2015/46	Bhar.2.003/2015/3
Bf.76/2018/7	Bf.21/2020/7	Bf.73/2016/4	B.993/2017/20
B.311/2016/2	B.1241/2017/7	B.18/2018/213	Bf.295/2018/14
Bf.434/2016/3	Bf.46/2018/7	Bf.17/2021/14	Bfv.1182/2019/6
B.301/2017/8	B.6/2019/81	B.70/2014/242	
Bf.263/2018/29	Bf.461/2020/13	Bf.254/2015/17	
B.1212/2015/100	Bfv.1686/2016/6	B.584/2016/65	B.1805/2014/92
Bf.97/2018/8	B.436/2018/20	Bf.66/2017/12	Bf.379/2016/15
B.428/2018/19	Bf.42/2019/8	B.413/2015/21	B.14/2012/42
Bf.182/2019/9	B.1969/2014/53	Bf.154/2016/21	Bf.96/2013/10
Bfv.867/2020/5	B.414/2016/46	B.115/2015/22	Bfv.22/2015/5
B.816/2013/87	Bf.219/2017/4	Bf.159/2015/8	B.351/2013/24
Bf.67/2015/10	B.279/2014/46	B.147/2016/17	Bf.71/2014/3
B.702/2013/57	B.116/2014/11	Bf.609/2016/13	B.1390/2013/277
Bf.448/2015/16	Bf.498/2014/9	Bfv.1418/2017/6	Bf. 87/2015/17
Bfv.1467/2016/6	Bfv.1054/2015/6	B.14/2018/26	B.239/2014/30
B.340/2011/35	B.18/2018/213	Bf.53/2019/4	Bf.690/2015/8
Bf.194/2014/9	B.419/2013/24	B.1213/2012	Bfv.1498/2016/6
Bfv.1622/2015/8	Bf.217/2014/12	Bf.306/2015/27	B.137/2017/57
B.501/2010/14	Bhar.259/2015/6	B.222/2013/90	Bf.349/2018/13
Bf.95/2012/9	B.114/2017/24	Bf.323/2015/12	B.417/2012/33
Bhar.372/2014/6	Bf.285/2018/8	B.118/2013/26	Bf.489/2013/7
B.3081/2015/71	Bfv.745/2019/7	Bf.417/2014/22	Bfv.1516/2015/5
Bf.1017/2017/7	B.993/2017/20	B.104/2020/70	B.571/2014/49
Bhar.516/2018/6	Bf.295/2018/14	B.489/2017/36	Bf.40/2015/8
B.7/2018/5	Bfv.1182/2019/6	Bf.53/2018/10	Bfv.1879/2016/6
Bf.538/2018/4	B.58/2016/34	B.6/2019/81	B.123/2013/52
Bf.448/2015/16	B.801/2016/24	Bf.461/2020/13	Bf.216/2015/8
B.1248/2015/3	Bf.20/2018/5	B.88/2015/38	Bfv.837/2016/7
Bf.208/2015/11	B.99/2015/62	Bf.122/2016/12	B.49/2015/50
Bfv.1785/2016/5	B.84/2013/64	B.335/2015/21	Bf.37/2017/8
B.1428/2012/40	Bf.122/2015/7	Bf.78/2016/8	B.1093/2018/100
Bf.83/2015/4	B.280/2014/42	B.638/2013/15	B.803/2013/185
Bhar.9/2016/3	B.20.926/2015/29	Bf.929/2014/3	Bf.189/2016/15
B.387/2014/57	Bf.5597/2016/10	B.76/2015/26	
Bf.369/2015/7	Bhar.372/2016/16	Bf.242/2016/14	

Fk.97/2015/37	Bf.244/2015/15	Bf.40/2015/8	Bf.206/2015/11
Fkf.311/2016/5	B.58/2018/39	Bfv.1879/2016/6	B.53/2017/119
B.11/2017/76	Bf.18/2019/18	B.611/2015/14	Bf.223/2019/19
Bf.15/2019/5	B.67/2016/50	Bf.7/2016/4	B.264/2013/46
B.125/2013/31	Bf.252/2017/6	B.250/2018/25	Bf.250/2015/24
Bf.42/2015/18	B.98/2015/11	Bf.20/2019/15	B.1644/2015/77
B.6/2017/11	B.111/2017/26	B.174/2015/220	Bf.300/2016/40
Bf.50/2017/4	Bf.139/2018/5	Bf.22/2018/12	B.10/2014/18
B.490/2016/20	B.142/2016/64	B.272/2015/20	Bf.368/2014/10
Bf.94/2017/7	Bf.85/2018/5	Bf.32/2016/6	B.18/2015/42
B.104/2014/24	B.199/2016/30	B.202/2014/13	Bf.406/2015/14
Bf.282/2015/13	Bf.28/2017/13	Bf.37/2015/7	Bhar.4/2016/21
B.1/2015/16	B.251/2018/24	B.110/2016/28	B.1378/2014/35
Bf.43/2015/11	Bf.27/2019/10	Bf.46/2017/8	Bf.839/2014/9
B.2/2015/74	B.252/2015/96	B.564/2017/22	B.331/2014/36
Bf.33/2016/7	Bf.41/2016/7	Bf.50/2018/16	Bf.20/2015/10
B.19/2017/43	B.266/2015/34	B.1759/2014/94	B.279/2019/65
Bf.67/2017/7	Bf.11/2016/6	Bf.63/2016/21	B.387/2014/57
B.29/2016/40	B.281/2017/11	B.84/2013/64	Bf.369/2015/7
Bf.40/2018/5	Bf.11/2018/14	Bf.122/2015/7	Bfv.1686/2016/6
B.35/2016/56	B.411/2016/21	B.117/2018/14	B.118/2013/26
Bf.138/2017/11	Bf.15/2018/9	Bf.128/2018/15	Bf.417/2014/22
B.40/2015/9	B.571/2014/49	B.62/2014/15	
P.25.206/2011/96	Pf.20.338/2015/4	P.24.138/2010/80	Pf.20.148/2016/5
Pf.20.712/2017/10	P. 20.268/2017/20	Pf.20.322/2015/4	P.20.396/2017/8
P.20.643/2014/27	Pf.20.034/2018/4	P. 20.512/2015/4	Pf.20.611/2017/3
Pf.20.069/2015/7	P.20.053/2017/51	Pf.20.242/2016/4	P.21.465/2016/27
P.25.191/2013/30	Pf.20.240/2018/5	P.20.199/2016/9	Pf.20.110/2018/5

Internetes források:

Feketén-fehéren tudni lehetett, mire képes ez a férfi [online], Index, [megtekintve: 2022.01.12.], Elérhető:
https://index.hu/belfold/2019/12/19/gyori_csaladirtas_hatter_bv_birok_gyermekvedelem/

Kihirdették a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perre szóló LXX. törvényt [online], Magyarország Bíróságai, Hírek [megtekintve: 2022.01.05.], Elérhető:
<https://birosag.hu/hirek/kategoria/ugyfeleknek/kihirdettek-buncselekmennyel-okozott-kar-illetve-serelemdij-megteritese>

Kedvezően változott az áldozatsegítési törvény [online], Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal, [megtekintve: 2020.12.28.], Elérhető:
<https://www.kormanyhivatal.hu/hu/komaron-esztergom/hirek/kedvezoen-valtozott-az-aldozatsegitesi-torveny>

Jogi segítségnyújtás és pártfogó ügyvédi képviselő [online], Budapest Főváros Kormányhivatala, [megtekintve: 2020.12.28.], Elérhető:
<https://www.kormanyhivatal.hu/hu/budapest/jarasok/jogi-segitsegnyujtas>

Kúria Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye [online], A Kúria honlapja, [megtekintve: 2022.01.04.], Elérhető:

<https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=344&-body_value=>>

Az alapvető jogok biztosa veszi át az Egyenlő Bánásmód Hatóság feladatait [online], Az AJBH honlapja, [megtekintve: 2022.01.12.], Elérhető:

<<https://www.ajbh.hu/-/az-alapveto-jogok-biztosa-veszi-at-az-egyenlo-banasmod-hatosag-feladatait>>

Nyögvenyelős procedúra után, de megérkezett Renner Erika számlájára a 25 millió forintos kártérítés [online], Telex, [megtekintve: 2022.01.10], Elérhető:

<<https://telex.hu/belfold/2021/10/06/renner-erika-karteritesi-osszeg-utalas>>

Az Igazságügyi Minisztérium közleménye [online], Magyarország Kormánya, [megtekintve: 2022.01.03.], Elérhető:

<<https://kormany.hu/hirek/az-igazsagugyi-miniszterium-kozlemenye-4>>

Vádat emeltek a volt katonatiszt ellen, aki brutálisan megverte Orosz Bernadettet [online], Index, [megtekintve: 2022.01.14], Elérhető:

<<https://index.hu/belfold/2021/11/08/orosz-bernadett-bunugy-buncselekmeny-ugyeszseg-sulyos-testi-sertes/>>

Online adatbázisok:

Sértetté válások száma az elkövetés helye szerint [online], BSR - Bűnügyi Statisztikai Rendszer, Belügyminisztérium, [megtekintve: 2022.01.03.], Elérhető:

<<https://bsr.bm.hu/Document>>

Bírószági Határozatok Gyűjteménye [online]. Magyarország Bíróságai, Elérhető:

<<https://birosag.hu/birosagi-hatarozatok-gyujtemenye>>

Függelék

1. Az kutatás tárgyául szolgáló bűncselekmények leírása

A **kapcsolati erőszak** 2013. július 1-je óta vált részévé a Büntető Törvénykönyvnek [212/A.§], és kriminalizálja

- a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsítását;
- b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonását;
- c) a könnyű testi sértést vagy tetteges becsületsértést; valamint
- d) a súlyos testi sértést, személyi szabadság megsértését vagy kényszerítés elkövetését bizonyos további feltételek fennállása esetén.

A bűncselekmény megállapíthatóságának feltétele a rendszeresség¹⁰¹, illetve meghatározott személyközi viszonyok. Így a kapcsolati erőszak bűncselekmény sértettje kizárólag az a személy lehet,

- a) akinek van az elkövetővel közös gyermeke;
- b) aki az elkövetéskor vagy korábban az elkövetővel közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozó;
- c) aki az elkövető volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja.

A kapcsolati erőszak annak aktuális szabályozása szerint nem alkalmazható minden intim viszonyban erőszakot elszenvedő áldozat védelmére, így az olyan partnerek viszonylatában sem, akik soha nem laktak együtt - és közös gyermekük sem született - valamint az elutasított udvarló esetén sem. A Btk. 212/A. § (1) bekezdés b) pontban szabályozott kapcsolati erőszak gazdasági formája a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak rendszeres elvonását pedig csak abban az esetben bünteti, ha ezáltal a hozzátartozóját súlyos nélkülözésnek teszi ki.

A **szexuális erőszak** bűncselekménye [Btk. 197.§] körében a Btk. annak a cselekményét rendeli büntetni, aki

- a) a szexuális kényszerítést¹⁰² erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el;
- b) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel;
- c) aki 12 év alatti gyermekkel bármely nemű szexuális cselekményt végez vagy végeztet.

¹⁰¹ A rendszeresség a 17/2017. számú büntető elvi határozat nyomán legalább két alkalommal történő elkövetés esetén megvalósul.

¹⁰² A szexuális kényszerítés olyan önálló bűncselekmény, amelynek során az áldozatot az akarata ellenére történő szexuális cselekmények eltűrésére vagy végrehajtására kényszerítik, de erőszak alkalmazása vagy az élet vagy testi épség közvetlen fenyegetése nélkül. A büntetés ezért 1-5 évig terjedő szabadságvesztés, szemben a szexuális erőszak (nemi erőszak) bűncselekményével, amelynek büntetési tétele 2-8 év.

A magyar jogrend a nemzetközi ajánlások¹⁰³ ellenére a szexuális erőszak bűncselekményének megvalósítását továbbra is főszabályként az erőszak vagy fenyegetés kifejtéséhez, nem pedig a beleegyezés hiányához köti.

A **zaklatás** bűncselekményének [Btk. 222. §] két elkövetési formája létezik a magyar jogban. Elkövethető egyrészt az áldozat rendszeres vagy tartós háborgatásával, amelynek az a célja, hogy őt megfélemlítse, vagy a magánéletébe, mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon. A zaklatás e formája megvalósulásához legalább kétszeri vagy huzamos időn keresztül elkövetés szükséges. A bűncselekmény másik elkövetési formája a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével történő fenyegetés, valamint azon benyomás keltése, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be, amennyiben ennek célja az áldozatban félelem keltése.

A zaklatás tényállásával kapcsolatos felhasználói tapasztalatok ugyanakkor több hiányosságra is felhívják a figyelmet a bűncselekmény megszövegezése és gyakorlata terén egyaránt, amely ugyanis nem terjed ki az áldozatok által gyakran elszenvedett *eljárás* *zaklatásra*,¹⁰⁴ ahogy a zaklatott személy adataival visszaélve az interneten keresztül áruk, szolgáltatások rendelésére sem. A gyakorlatban továbbá az tapasztalható, hogy nem minősítik a hatóságok zaklatásnak azokat az sms-eket, e-maileket és telefonhívásokat sem, melyek formálisan a közös gyermekkel történő kapcsolattartás lebonyolításáról (is) szólnak, hatásukat tekintve azonban a volt feleséget fenyegető, megalázó, sértő tartalmúak.

¹⁰³ Az Emberi Jogok Európai Bírósága ezt szögezte le a M.C. v. Bulgária, (39272/98) [2003] ECHR 646 (2003. December 4.) ítéletében, valamint az Isztambuli Egyezmény, továbbá az egyezmény végrehajtását megfigyelő szakértői testület, a GREVIO: *“Sex without consent is rape: European countries must change their laws to state that clearly”* [online], Council of Europe, Newsroom, [megtekintve: 01.06.2022], Elérhető: <<https://www.coe.int/en/web/portal/-/sex-without-consent-is-rape-european-countries-must-change-their-laws-to-state-that-clearly->>

¹⁰⁴ Az eljárási zaklatás az érintett nő volt partnere általi, értelmetlen és alaptalan jogi procedúráknak való rendszeres vagy tömeges alávetését foglalja magában (pl. eljárások kezdeményezése gyámhatóság, adóhatóság, egészségbiztosítási intézmények előtt, törvényességi felügyeleti eljárás indítása, lejárata rokonok, ismerősök, munkáltató előtt). Az eljárási zaklatás, mint a bántalmazási eszköztár része éppen azt a célt szolgálja, hogy minden fórumon, minden lehetséges eszközzel gyengítse a bántalmazott nő jogérvényesítési helyzetét.

2. A bírósági döntések lelőhelye megyei bontásban

	Megyék	Büntető ügyek	Polgári ügyek
1	Bács-Kiskun	4	
2	Baranya	7	1
3	Békés	4	
4	Borsod-Abaúj-Zemplén	6	
5	Csongrád-Csanád	2	
6	Fejér	8	
7	Győr-Moson-Sopron	5	1
8	Hajdú-Bihar	5	1
9	Heves	3	
10	Jász-Nagykun-Szolnok		1
11	Komárom-Esztergom	5	
12	Nógrád	1	
13	Pest	18	1
14	Somogy	11	
15	Szabolcs-Szatmár-Bereg	2	
16	Tolna		1
17	Vas	3	
18	Veszprém	4	1
19	Zala	2	
20	Budapest	13	3